

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Volební právo v první Československé republice

Veronika Přikrylová

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výk

Jméno a příjmení: **Veronika PŘIKRYLOVÁ**
Osobní číslo: **R17M0256P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Volební právo v první Československé republice**
Zadávající katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

Cílem této práce je analýza volebního práva v letech 1918 –1938. Nejprve se chci zaměřit volebního práva za trvání Rakousko-Uherska. Následně popsat proces vytváření českoslo zákonů a ústavy. Velkou pozornost chci věnovat uspořádání volebního práva do dolní ; rodního shromáždění a všem náležitostem nezbytným k realizaci voleb. Značný význam r prvorepublikového volebního práva do obecních zastupitelstev. V neposlední řadě se pak volebního práva do zemských a okresních zastupitelstev.

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

BAXA, B. O vládě parlamentní
BAXA, B. Stát KADLECOVÁ, M., MATES, P. Vybrané dokumenty z dějin státu a práva na území Č (1939)
MALÝ, K., SIVÁK, F., Dějiny státu a práva v Československu. Díl 1. Do r. 1918.
MATES, P. Vývoj volebního práva v buržoazním Československu.
PEROUTKA, F. Budování státu. I., 1918-1919 PEROUTKA, F. Budování státu. II., 1919
PEROUTKA, F. Budování státu. III., 1920
PEROUTKA, F. Budování státu. IV., 1921-1922
SCHELLE, K., Československé dějiny státu a práva v dokumentech
VLČEK, E. a kol. Československé dějiny státu a práva : 1918-1960
VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., České právní dějiny do roku 1945
WEYR, F. Soustava československého práva státního
WEYR, F. Úprava právního postavení politických stran

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Antonín Lojek, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **17. února 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svým rodičům za jejich podporu v celém mém studiu.

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval sama a uvedla jsem všechny použité prameny.“

Veronika Přikrylová, březen 2021

Obsah

ÚVOD	1
1 Vývoj a systém volebního práva v českých zemích do roku 1918.....	3
1.1 Historický vývoj volebního práva v letech 1848 – 1918	3
1.1.1 Taafeho reforma	5
1.1.2 Badeniho reforma.....	5
1.1.3 Všeobecné a rovné hlasovací právo	7
1.1.3.1 Zákon č. 15/1907 ř. z., ze dne 26. ledna 1907, o říšském zastupitelstvu.	7
1.1.3.2 Zákon 16/1907 ř.z., ze dne 26. ledna 1907, o říšském zastupitelstvu	8
1.1.3.3 Zákon č. 17/1907 ř. z., ze dne 26. ledna 1907, o volbě členů poslanecké sněmovny.....	8
1.1.3.4 Zákon 18/1907 ř.z., ze dne 26. ledna 1907, o ochraně volební a shromažďovací svobody.....	8
1.1.3.5 Volby do Říšské rady 1907	8
1.2 Obecní zřízení do roku 1918.....	9
1.2.1 Zákon č. 18/1862 ze dne 5. března 1862, obecní zákon.....	11
1.2.2 Volby do samosprávných sborů v obcích a okresech	19
2 Volební právo a jeho zákonná úprava v první Československé republice	21
2.1 Ústavní vývoj.....	21
2.1.1 Recepční norma.....	21
2.1.2 Zákon č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě	23
2.1.3 Ústava z roku 1920.....	24
2.1.4 Volební zákony přijaté s ústavou dne 29. února 1920	26
2.1.4.1 Volební řád do Poslanecké sněmovny.....	28
2.1.4.2 Volební řád do Senátu	31
2.1.5 Zákon č. 161/1920 Sb., o volbě prezidenta republiky.....	33
2.2 Veřejná správa	34
2.2.1 Župní zákon č. 126/1920 Sb. z. a n., o zřízení okresních a župních úřadů v Československé republice	34
2.2.2 Organizační zákon č. 125/1927 Sb. z a n., ze dne 14. 7. 1927, o organizaci politické správy	37

2.3	Obecní samospráva od roku 1919.....	38
2.3.1	Zákon č. 75/1919 Sb., řád volení v obcích Československých.....	39
2.4	Zákon č. 663/1919 Sb. ze dne 19. prosince 1919, o stálých seznamech voličských.....	42
3	Volby v první Československé republice	44
3.1	Volby prezidentské	44
3.1.1	Volba prezidenta 14. listopadu 1918.....	44
3.1.2	Volba prezidenta 27. května 1920.....	45
3.1.3	Volba prezidenta 27. května 1927.....	45
3.1.4	Volba prezidenta 24. května 1934.....	46
3.1.5	Volba prezidenta 18. prosince 1935.....	46
3.2	Volby parlamentní	46
3.2.1	Volby 1920.....	47
3.2.2	Volby 1925.....	48
3.2.3	Volby 1929.....	49
3.2.4	Volby 1935.....	50
3.3	Volby do zemských zastupitelstev v roce 1928.....	51
3.4	Obecní volby v roce 1919.....	51
4	Volební soud.....	52
4.1	Vznik volebního soudu	52
4.1.1	Organizace volebního soudu	52
4.1.2	Působnost volebního soudu.....	53
4.1.3	Řízení před volebním soudem.....	54
	ZÁVĚR	56
	Seznam literatury:	58

ÚVOD

Volby jsou významným faktorem ovlivňujícím politický vývoj. Volby nejsou pouze výlučnou záležitostí moderní demokracie a ani demokracie vůbec. Volby sloužily k výběru politické reprezentace i v některých monarchistických systémech.

V moderní demokraciích se volby staly nejdůležitějším prostředkem uplatňování suverenity lidu, neboť došlo k posilování zastupitelské demokracie a rozšiřování volebního práva. Volební právo znamená právo občanů účastnit se voleb do státních a samosprávných orgánů a funkcí. Rozlišujeme přitom volební právo aktivní, které znamená, že občan má právo volit, a volební právo pasivní, které dává občanovi právo kandidovat a být volen.

Definicí moderního volebního práva je: všeobecnost, rovnost, přímost a tajnost.

Avšak než k tomuto bodu československé volební právo dospělo, muselo projít dlouhým vývojem. Volební právo v českých zemích nebylo až do roku 1919 rovné. V 19. století se v českých zemích volilo dle volebních kurií, do nichž byli občané rozdělováni dle majetkového cenzu a usedlosti, to znamenalo, že podíl na rozhodování měli především bohatí a šlechta. Postupem času docházelo ke snižování majetkového cenzu a možnost podílet se na rozhodování a vládě tak získávalo větší množství občanů. Volební právo nebylo do roku 1919 ani všeobecné, neboť z volebního práva byly vyloučeny ženy, příslušníci ozbrojených sil a dělnictvo.

Se vznikem samostatného Československa vyvstala potřeba vytvoření nového demokratického právního řádu, který zahrnoval také nutnost právní úpravy ve věcech volebních: bylo nutno zákonem upravit ustavování do úřadů, zastupitelstev, obecních samospráv, vymezit aktivní a pasivní volební právo občanů a zároveň zřídit orgán, který by dohlížel na dodržování těchto předpisů a řešil případné spory ve věcech volebních.

Ve své diplomové práci se zaměřím na vývoj volebního práva v českých zemích od roku 1848 do období konce první Československé republiky. Nejprve nastíním vývoj volebního práva po roce 1848, poté se zaměřím na vznik první Československé republiky, na zákony, které upravovaly volby do obou komor parlamentu, volbu prezidentskou a dále na předpisy upravující činnost a organizaci veřejné správy a obecní

samosprávy. Závěrečná část bude věnována volbám v období první republiky a volebnímu soudu.

1 VÝVOJ A SYSTÉM VOLEBNÍHO PRÁVA V ČESKÝCH ZEMÍCH DO ROKU 1918

Revoluční rok 1848 v českých zemích znamenal významný milník také pro oblast volebního práva. Sílicí nacionalismus začíná prosazovat požadavek demokratizace volebního systému, účast lidu na vládě.

1.1 Historický vývoj volebního práva v letech 1848 – 1918

Spolek českých a německých radikálů Český repeal svolal schůzi do Svatováclavských lázních, která proběhla dne 11. března 1848, , na které mělo obyvatelstvo vystoupit ze své pasivnosti a povznést se k inteligenci, mravnosti a patriotismu. Byl zvolen tzv. Svatováclavský výbor, který měl dohlížet na plnění petice, adresované císaři, schválené účastníky shromáždění ve Svatováclavských lázních. Svatováclavský výbor se v březnových dnech stal vůdčí silou českého politického hnutí.¹

Dne 1. dubna 1848 hrabě Stadion jmenoval 24 člennou mimořádnou poradní guberniální komisi. Dne 10. dubna 1848 se konala další schůze ve Svatováclavských lázních a vznikl stočlenný orgán Národní výbor, jako spojení Svatováclavského výboru a dále mimořádné guberniální komise. Úkolem výboru bylo připravit jednání budoucího českého zemského sněmu. Národní výbor byl však po porážce červnového povstání rozpuštěn.²

Dne 25. dubna 1848 byla ve Vídni vydána oktrojovaná Dubnová, či Pillersdorffova ústava. Ústava o 59 paragrafech označovala jednotlivé země jako provincie. Zákonodárnou moc měl spolu s císařem říšský sněm, který se skládal ze Senátu, jehož členy byli všichni princové starší 25 let, dále senátoři doživotně jmenovaní císařem a 150 členů bylo volených z nejvýznamějších majitelů pozemků

¹ ADAMOVIČ, Karolína, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 207, 210

² ADAMOVIČ, Karolína, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 210-212

a velkostatkářů. Poslanecká sněmovna měla 383 poslanců, volených na principu sčítání lidu a zastoupení všech zájmů státu a občanů.³

Na podzim roku 1848 se přesunul císařský dvůr do Innsbrucku, aby uprchl před vídeňskou revolucí.

Oktrojovaná Březnová, či Stadionova ústava ze dne 7. března 1849, byla v mnoha ohledech velmi pokroková a přinášela prvky demokratizace politické scény, například výrazně omezovala moc panovníka ve prospěch suverenity lidu. Březnová ústava však nikdy nenabyla právní moci a v roce 1851 byla zrušena.

Následuje období národního útlaku a nesvobody, potlačování demokratických svobod, období cenzury a policie, Bachovský absolutismus. Toto období nesvobody končí v roce 1860 vydáním Říjnového diplomu, ve kterém se panovník zřekl absolutismu a slíbil ústavu a federativní uspořádání monarchie.

Dne 26. února 1861 je vydána Únorová, či Schmerlingova ústava, která zakotvovala dvoukomorový parlament, Říšskou radu, kterou tvořila sněmovna poslanecká (volena poslanci zemských sněmů jednotlivých zemí) a sněmovna panská (členy byli zástupci šlechty a církve jmenováni císařem). Únorová ústava obnovila činnost zemských sněmů jakožto zastupitelstev samosprávných celků.

Základem volebního systému byly čtyři kurie: velkostatkářská, městská, obchodních komor a venkovských obcí.

Dne 21. prosince 1867 byla vydána Prosincová ústava, jako soubor ústavních zákonů, reagující na Rakousko – uherské vyrovnání. Tvořilo ji 7 zákonů (například úprava zákonodárné moci Říšské rady, katalog základních práv občana, zřízení říšského soudu a další). Prosincová ústava do konce monarchie.

Prosincová ústava byla novelizována Dubnovou ústavou, což je pojmenování pro zákon ze dne 2. dubna 1873 č. 40/1873 ř.z, který především zavedl přímé volby

³ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. Velké dějiny zemí Koruny české. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 214

do poslanecké sněmovny Říšské rady, které se prováděly ve čtyřech kuriích a rozšířily počet poslanců na 363 členů.

Volby do zemských sněmů se prováděly ve třech kuriích, městská a obchodních a živnostenských komor tvořily jednu.

1.1.1 Taafeho reforma

V roce 1882 došlo za vlády Eduarda hraběte Taafeho k významné změně volebního systému, která je nazývána Taafeho volební reforma.

Novela volebního řádu, zákon č. 142/1882 ř.z., spočívala ve snížení volebního cenzu v kurii městské a venkovské na 5 zlatých ročně.⁴ Snížením majetkového cenzu, který v Čechách původně činil 10 zlatých, na 5 zlatých přímých daní ročně, se tak k výkonu volebního práva dostala vrstva drobných řemeslníků, která byla převážně česká. Německá reprezentace tak pozbyla svou uměle vytvořenou většinu a snažila se o zachování svého vlivu alespoň v tzv. německých oblastech, ve formě správního rozdělení Čech na základě národnostním.⁵

Do zemských sněmů byl snižován majetkový cenzus obdobně, na začátku 20. století byl stanoven v Čechách a na Moravě na 4 zlaté. V kurii venkovské byly zákonem zavedeny přímé volby, v Čechách zákonem č.63/1901 z. z. č. a na Moravě zákonem č. 1 a 2/1905 z. z. m.⁶

1.1.2 Badeniho reforma

Dne 15. února 1896 předlitavská vláda Kazimíra Felixe Badeniho předložila v poslanecké sněmovně Říšské rady návrh volební reformy, na jehož základě měla ke čtyřem stávajícím kuriím přibýt pátá, všeobecná kurie, čítající 72 mandátů, ve které se mělo volit na základě všeobecného a rovného volebního práva pro muže. Volební cenzus v ostatních kuriích se neměnil. Touto reformou mělo dojít k navýšení

⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4., str. 226

⁵ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4., str. 227

⁶ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4., str. 227

počtu poslanců na 425. Návrh reformy nejprve vyvolal vlnu nevole uvnitř strany mladočechů, ale nakonec byl dne 7. května 1896 schválen.

Badeniho reforma zavedla tzv. pátou všeobecnou volební kurii a připustila tak poprvé účast příslušníků dělnictva ve volbách, neboť pro tuto kurii nevyžadovala žádný majetkový cenzus. Volební právo ve všeobecné volební kurii získali muži nad 24 let, za předpokladu šestiměsíčního pobytu v místě voleb.⁷

Na pátou kurii připadalo jen 72 poslaneckých mandátů, v ostatních čtyřech kuriích to bylo 353 mandátů.⁸ Díky této reformě došlo ke značnému navýšení voličů v Předlitavsku.

Dne 5. prosince 1896 byl vydán zákon, který snížil výši cenzu v kurii městské a kurii venkovských obcí, a to z 5 zlatých na 4 zlaté, toto snížení bylo výrazem skutečnosti, že se zároveň upravoval systém přímých daní.⁹

Volby do Říšské rady v roce 1897 v Předlitavsku pak díky Badeniho reformě výrazně pozměnily silové poměry v rakouském parlamentu, došlo k rozkladu dominantní německé Pokrokové strany, a vzniku Deutche Volkspartei a Křesťansko-sociální strany. Čeští voliči pak preferovali mladočechy v neprospěch staročechů. Došlo ke značnému rozšíření stranického spektra. Sociálnědemokratická strana tuto reformu odmítla a dále sledovala program zavedení všeobecného hlasovacího práva.¹⁰

Badeniho volební systém o pěti kuriích se používal až do roku 1907, tedy do prosazení všeobecného a rovného volebního práva pro muže v Předlitavsku.

⁷ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4., str. 227

⁸ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4., str. 227

⁹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4., str. 227

¹⁰ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4., str. 227

1.1.3 Všeobecné a rovné hlasovací právo

Ve dnech 14. a 23. května 1907 se v Předlitavsku konaly volby do Říšské rady. Šlo o historicky první volby, které se konaly dle zásad rovného a všeobecného volebního práva pro muže.

Do roku 1907 byly volby do Říšské rady uskutečňovány dle systému kurií. Na základě Badeniho volební reformy z roku 1896 se volilo podle 5 kurií (velkostatkářské, městské, kurie obchodních a živnostenských komor a kurie venkovských obcí). Systém kurií vedl k tomu, že některé skupiny obyvatelstva vybíraly disproporčně více poslanců než by odpovídalo jejich demografické síle.

Od roku 1905 sílily debaty o změně kuriálního systému a snaha o celkovou změnu volebního systému. Revoluční hnutí v Rusku způsobilo v Předlitavsku silnější vystupování dělnických stran, demonstrace a vyhlášení generální stávky.

V únoru roku 1906 předložila parlamentu vláda Paula Gautsche návrh volební reformy. Debaty kolem projednávání návrhu byly velmi vyhocené a vyvstaly zejména etnické a ideologické rozpory. Ve vyjednávacích snahách pokračovala vláda Konrada Hohenloheho, avšak schválení reformy se podařilo až vládě Maxe Becka v roce 1906.

Byly vydány čtyři říšské zákony: zákon č. 15/1907 ř. z., ze dne 26. ledna 1907, o říšském zastupitelstvu, zákon č. 16/1907 ř.z., ze dne 26. ledna 1907, o říšském zastupitelstvu, zákon č. 17/1907 ř. z., ze dne 26. ledna 1907, o volbě členů poslanecké sněmovny, zákon č. 18/1907 ř.z., ze dne 26. ledna 1907, o ochraně volební a shromažďovací svobody.

1.1.3.1 Zákon č. 15/1907 ř. z., ze dne 26. ledna 1907, o říšském zastupitelstvu.

Poslanecká sněmovna se skládala z 516 členů (Čechy 130 členů, Morava 49 a Slezsko 15 členů), rovné volební právo bylo přiznáno všem mužům starším 24 let (a to za podmínky rakouského občanství, a museli být minimálně rok trvale usdlí v místě volby a nebýt zbaveni volebního práva na základě podmínek příslušného volebního řádu). Voleni mohli být všichni starší 30ti let, kteří měli aktivní volební

právo. Za stejných podmínek pak měli být ustanoveni náhradníci v případě úmrtí či vzdání se mandátu.¹¹

1.1.3.2 Zákon 16/1907 ř.z., ze dne 26. ledna 1907, o říšském zastupitelstvu

Zákon stanovil maximální počet 170 a minimální počet 150 členů horní komory parlamentu Panské sněmovny. Členové byli i nadále jmenováni.¹²

1.1.3.3 Zákon č. 17/1907 ř. z., ze dne 26. ledna 1907, o volbě členů poslanecké sněmovny

Zákon stanovil volební řád do poslanecké sněmovny, vymezoval pojem volebního obvodu a volebního místa a podrobně určoval volební způsobilost. Volební právo nepřiznával vojákům z povolání a příslušníkům ozbrojených složek, nesvéprávným osobám, osobám v chudinské péči a lidem zbaveným volebního práva pro jejich trestnou činnost.

Zákon stanovil jakým způsobem budou vypsány volby, jejich přípravu i samotný průběh. Obsahuje ustanovení o volebních listinách, volebních komisích, případech neplatnosti volby.¹³

1.1.3.4 Zákon 18/1907 ř.z., ze dne 26. ledna 1907, o ochraně volební a shromažďovací svobody

Zákon stanovil tresty pro narušitele voleb, trest odnětí svobody až do šesti měsíců a případný peněžitý trest pro toho, kdo by se pokoušel podplácením, nátlakem, rozšiřováním falešných zpráv mařit svobodný průběh předvolebních příprav a voleb.¹⁴

1.1.3.5 Volby do Říšské rady 1907

Volby do Říšské rady roku 1907 proběhly ve dnech 14. a 23. května 1907 v Předlitavsku. Voleni v nich byli členové poslanecké

¹¹ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982. ISBN 25-123-82. str. 529-530

¹² URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982. ISBN 25-123-82. str. 529-530

¹³ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982. ISBN 25-123-82.str. 529-530

¹⁴ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982. ISBN 25-123-82.str. 529-530

sněmovny (dolní komory) Říšské rady. Byly to historicky první volby v Předlitavsku podle rovného a všeobecného volebního práva (pro muže).

Volilo se většinovým, dvoukolovým systémem. Obvody byly buď městské nebo venkovské a velká města netvořila jeden volební obvod se svým venkovským zázemím. K disproporcím došlo při váze jednotlivých hlasů, kdy na zvolení poslanců v etnicky německých a italských regionech stačilo cca 40 000 hlasů, v polských 50 000, v českých oblastech 55 000 a v ukrajinských cca 100 000 hlasů. Jakékoliv změny ve volebním systému a vymezení obvodů mohly být provedeny jen ze souhlasem dvou třetin poslanců budoucího parlamentu.¹⁵

Výsledky voleb podle národnosti poslanců: Češi 232 mandátů, Poláci 108, Ukrajinci 79, Slovinci 32, Italové 24, Chorvati Srbové 19, Rumuni 13 a sionisté 5 mandátů.¹⁶

Nejsilnější parlamentní frakcí se stal nově ustavený společný poslanecký klub německých křesťanských sociálů a německých klerikálů čítající 96 poslanců. Předsedou sněmovny stal křesťanský sociál Richard Weiskirchner.¹⁷

Vláda Maxe Becka měla i po volbách parlamentní důvěru. V roce 1908 ale vláda padla neboť se od ní odvrátili křesťanští sociálové. Fragmentaci rakouského parlamentarismu volby nevyřešily a nadále zůstaly nevyřešeny etnické a ideologické problémy a vlády byly definovány jako úřednické.¹⁸

1.2 Obecní zřízení do roku 1918

Pro Čechy a českou politiku v Rakousku měla samospráva velký význam. Od pádu feudalizmu a od samého počátku fungování samosprávy v ní viděla česká politická reprezentace základní pozice české národní politiky, základ k vytvoření samostatné české politické linie. Toto zesílilo především po neúspěchu českých vyrovnávacích snah v roce 1871, ačkoliv již od roku 1863 se česká politik soustředila na činnost v samosprávě. Volání po samosprávě bylo voláním po české státní autonomii, po samosprávě jako opaku správy státní, proto byl samosprávě dáván význam

¹⁵ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982. ISBN 25-123-82. str. 529-530

¹⁶ kol. aut.: *Československé dějiny v datech*. Praha: Svoboda, 1987. ISBN 80-7239-178-X. str. 330-331

¹⁷ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982. ISBN 25-123-82. str. 539.

¹⁸ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982. ISBN 25-123-82. str. 541-544

protistátní, resp. protirakouský. Pokud používali politici výraz „úplná samospráva“, tak byl skrytě chápán jako požadavek obnovy historického českého státu.¹⁹

Důvodem pro vznik samosprávy byly revoluční požadavky liberálního měšťanstva, které chtělo přístup k politické moci a dalším důvodem byly praktické důsledky zrušení správy patrimoniální, jejíž agendu by stát nemohl převzít pro obrovské finanční náklady. Proto se i zde jevila samospráva jako nejvýhodnější řešení.²⁰

Avšak pro vládnoucí kruhy bylo nutné zajistit, aby byla samospráva vykonávána pod kontrolou a dohledem státu.

Základním zákonem se stal prozatímní obecní zákon ze dne 17. března 1849. V tomto zákoně byla zakotvena liberální zásada „základem svobodného státu je svobodná obec“. Už zde byl položen základ dvojí působnosti obce: přenesené a přirozené. Do působnosti přirozené spadaly všechny záležitosti, týkající se místního zájmu, které bylo možné vyřídit vlastními prostředky obce. Do přenesené pak ty záležitosti, které patřily do sféry zeměpanské, ale byly na samosprávu z různých důvodů přesunuty.²¹

V obcích byly zřízeny obecní orgány: obecní výbor, obecní představenstvo a starosta. Obecní představenstvo a starosta byli výkonné orgány. Obecní výbor byl kolegiální orgán, rozhodoval ve sboru a měl funkci kontrolní a usnášecí. V okresních obcích byly zřízeny okresní úřady a okresní starosta. V krajích se pak zřizoval krajský úřad a krajský starosta. Všechny samosprávné orgány měly být vytvořeny na 3 roky. Skutečnou rozhodovací pravomoc mají nadále orgány státní správy.²²

¹⁹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4., str. 245

²⁰ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 246

²¹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 247

²² MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 247

Kabinetní list z 31. prosince 1851 měl významně zasáhnout do samosprávných orgánů, např. vyčlenit velkostatky ze samosprávy. V roce 1852 byla zrušena veřejnost obecních jednání a volby představenstva byly potvrzovány vládou. Od roku 1854 pak již volby prováděny nebyly a představenstva byla jmenována ministrem vnitra. V roce 1862 byl vydán rámcový obecní říšský zákon a na jeho základě byly vydány obecní zákony v jednotlivých zemích, zákon č. 7/1864 z.z., na Moravě zákon č. 4/1864 z.z. a ve Slezsku zákon č. 17/1863 z.z.

1.2.1 Zákon č. 18/1862 ze dne 5. března 1862, obecní zákon

*„Zákon
daný dne 5. března 1862,
č. 18 říšského zákoníku,*

pro království České, Dalmatské, Haličské a Vladiměřské s vojvodstvími Osvětimským a Zátorským a s velkovojsvodstvím Krakovským, pro arcivojvodství Rakouské pod Enží a nad Enží, pro vojvodství Horno- a Dolnoslezské, Štýrské, Korutanské a Krajinské, Salcburské a Bukovinské, pro markrabství Moravské, pro knížecí hrabství Tyrolské a pro zemi Vorarlberskou, pro knížecí hrabství Gorické a Gradištské, pro markrabství Istrianské a město Terst s oklškem,

*jímžto se vyměřují základní pravidla, dle nichž se mají uspořádati
záležitosti obecní*

*S přivolením obojí sněmovny Mé rady říšské vidí se mi vyměřiti níže položená
základní pravidla, dle nichž se mají uspořádati záležitosti obecní:*

Čl. I.

Každá věc nemovitá budiž ve svazku některé obce místní.

Z tohoto pravidla vyjímají se residence, zámky a jiná stavení, v kterých bydlí nebo na čas se zdržuje Císař a Nejvyšší dvůr, a taktéž zahrady a sady k tomu náležející.

Zákonem zemským ustanoví se, pokud velké statky mohou se ze svazku obce místní vyloučiti a pod kterými výminkami.

Na všechen způsob může se toto vyloučení státi jedině pod tou výminkou, že vyloučený statek vezme na se povinnosti a vybývání obce místní, aniž se mu propůjčiti může jiné působnosti obecní, nežli té, kteréž k plnění těchto povinností a tohoto vybývání potřebí.

Čl. II.

Každý občan státní měj v některé obci právo domovské.

Záležitosti domovské ustanoví se zvláštní zákonem říšským.

Čl. III.

Když požádá někdo přespólní za propůjčení práva domovského, přísluší v příčině toho rozhodovati obci.

Obec však nemůže nikomu přespólnímu, který vysvědčí, že má někde právo domovské, aneb alespoň prokáže, že učinil, čeho potřebí, aby takového vysvědčení došel, odepríti povolení, aby se v okrlšku obce zdržoval, pokud se svými lidmi domácimi vede bezúhonný život a nepadá v obtíž dobročinnosti obecné.

Čl. IV.

Působnost obce jest dvojí:

- a) *samostatná, a*
- b) *přenešená.*

Čl. V.

Působnost samostatná, to jest ta, v níž obec, šetříc zákonů říšských a zemských, sama se volně může na všem ustanovovati a dle toho nařizovati a opatření činiti, obsahuje v sobě vůbec vše to, co se předkem a nejprvé v prospěch obce dotýče a v mezích jejích vlastními silami opatřeno a provedeno býti může.

Za touto působností přísluší obci zvláště:

1. *spravovati dle vůle jmění své a záležitosti ke svazku obecnímu se vztahující;*
2. *přihlížeti k bezpečí osoby a jmění;*
3. *pěči míti o zachování obecních silnic, cest, míst a mostů, též o bezpečné a snadné ježdění po silnicích a vodách, jakož jí přísluší také konati policii polní;*
4. *přísluší jí, konati policii k věcem potravním se vztahující, a přihlížeti k prodeji na trhu, zvláště pak dohlížeti k míře a váze;*
5. *vykonávati policii zdravotní;*
6. *konati policii, čeledi a dělníků se týkající a držeti ruku nad řádem čeledním;*
7. *konati policii mravnosti;*
8. *pečovati o chudé a o obecné ústavy dobročinné;*
9. *konati policii v příčině staveb a ohně, držeti ruku nad řádem stavěcím a udělovati policejní povolení ku stavbě;*
10. *účastenství míti, jak zákonem bude ustanoveno, ve správě škol středních, jež obec vydržuje, též škol obecných, a pěči míti o zřizování, v dobrém způsobu chování a nadání škol obecných, hledíc k patronátům školním posud trvajícím;*
11. *přísluší obci, činiti narovnání mezi stranami spor vedoucími skrze důvěrníky z obce zvolené;*
12. *předsebráti dobrovolné licitace věcí movitých.*

Z vyšších příčin státních mohou se jisté práce policii místní příslušející v té či oné obci způsobem zákona přikázati ke zvláštním orgánům císařským.

Čl. VI.

Přenešená působnost obcí, to jest povinnost obcí, přičiňovati se spolu k účelům správy veřejné, vyměřuje se zákony obecnými a v mezích zákonů obecných zákony zemskými.

Čl. VII.

Každá obec má toho vůli, spojití se v příčině působnosti samostatné (článek V.) i také působnosti přenešené (článek VI.) s obcí jinou, by měly společné řízení svých záležitostí. Neměla-li by některá obec prostředků k plnění povinností, z přenešené působnosti vycházejících, budiž způsobem zákona zemského s jinými obcemi spojena, by s nimi měla společné řízení dotud, až nabude prostředků náležitých.

Taktéž mohou obce, které dle zákona, daného dne 17. března 1849, byly s jinými v jednu obec spojeny, zákonem zemským zas se odděliti a zvláště o sobě za obec místní zříditi, když každá z obcí, ježto se mají rozpojiti, má sama o sobě takových prostředků, by mohla plniti povinnosti, ježto jí z působnosti přenešené (článek VI.) vzcházejí.

Čl. VIII.

Obec zastupuje se v záležitostech obecních výborem a představenstvem obecním.

Obec periodicky volí zastupitelstvo své.

Zákonem zemským bude stanoveno, zdaliž a pokud může některý úd obce i nebyv volen v zastupitelstvu obecním účastenství míti, buď osobně, nebo skrze náměstka.

Čl. IX.

Aby kdo měl právo voliti do zastupitelstva obecního, anebo míti v něm účastenství, potřebí, aby byl údem obce.

Zákonem trestním ustanoveno bude, zdali a pokud s nálezem trestním spojití se má také výrok, že odsouzený pozbyl práva, voliti a volen býti. Až do té doby nemá toho práva:

- a) ten, kdo zločinem vinen nalezen;*
- b) ten, kdo byl pro nějaký zločin ve vyšetřování vzat, pokud vyšetřování trvá;*
- c) ten, kdo byl vinen nalezen přestupkem krádeže, podvodu, zpronevěření, nebo účastenstvím v některém z těchto přestupků (§§ 460., 461., 464. zákona trestního).*

Čl. X.

Aby kdo mohl volen býti, potřebí nevyhnutelné, by dokonal 24. rok věku svého a byl v plném požívání práv občanských. Kdo nemá práva voliti, nemůže volen býti. Kromě toho nemůže volen býti:

- a) ten, kdo byl vinen nalezen přečinem ze zjištěnosti nebo proti veřejné mravopověstnosti spáchaným;*
- b) kdo byl nalezen vinen přestupkem vykonaným ze zjištěnosti, neb přestupkem proti veřejné mravopověstnosti obsaženým v §§ 501., 504., 511., 512., 515. a 516. zákonníka trestního;*
- c) ten, na jehož jmění byl vyhlášen konkurs neb řízení vyrovnací, pokud krída neb řízení vyrovnávací trvá a po skončeném konkursu neb vyrovnání, když zadlužený byl vinen nalezen přečinem, jmenovaným v § 486. zákonníka trestního;*
- d) ten, kdo byl pro nějaký přečin disciplinární ze zjištěnosti spáchaný sesazen s úřadu veřejného neb s veřejné služby.*

Co v tomto článku za výminku položeno, by kdo mohl volen býti, vztahuje se také k údům obce, kteří by snad měli přijíti do výboru, nebyvše voleni.

Čl. XI.

Zákonem zemským bude vydán řád volební, v kterém se ustanoví, jak má zřízeno býti zastupitelstvo obecní, zřetel dobrý majíc k dobrému těch, kteří platí větší daň.

Čl. XII.

Výbor obecní jest v záležitostech obecních orgánem usnešení činícím a přihlížejícím, a představenstvo obecní orgánem správu vedoucím a vykonávajícím.

Čl. XIII.

Představenstvo obecní odpovídej ze svého jednání úředního obci, a pokud se týče působnosti přenešené, také vládě.

Čl. XIV.

V každé záležitosti obecní rozhoduj nadpoloviční většina zastupitelů, shromážděných v takovém počtu, aby mohli usnešení činiti.

Sedání výboru budiž veřejné; ve zvláštních případech může se ale výbor k návrhu představeného nebo několika údů výborových o to usnésti, aby sedění nebylo veřejné; jen tehda nemůže se toho státi, když se v sedění má jednati o počtech obecních nebo o prelimináři obecním.

Počty obecní i preliminář buďte veřejně vyloženy, by každý v ně mohl nahlédnouti.

Čl. XV.

Nestačí-li příjmy z jmění obecního na zapravení výloh k potřebám obecním, může se obec o to usnésti, aby se braly přirážky k daním přímým nebo k dani z potrawy, aneb aby se vybíraly jiné platy a dávky.

Zdali obec, chtějíc tyto přirážky vybírat, zapotřebí má k tomu, hledíc k jisté míře těchto přirážek, přivolení zastupitelstva obecního [snad má být okresního – pozn. JK], župního či krajinského neb krajského, nebo přivolení sněmu, anebo zdali k tomu zapotřebí zvláštního zákona zemského, ustanoveno bude zákonem zemským.

Přirážka k dani z potrawy vztahuj se jen k tomu, čeho se v okršku zpotřebuje, nedotýkej se však produkce a obchodu.

Aby se mohly zavést nové platy a dávky jiného způsobu, nežli jsou přirážky k dani výše dotčené, nebo aby se mohly zvýšiti platy a dávky již zavedené, k tomu potřebí zákona zemského.

Kterým způsobem jeden každý úd obce má k výlohám obecním přispívati a dle které míry se to státi má, ustanoví obec v mezích, ježto se zákonem zemským vyměří.

Čl. XVI.

Správa státní vykonávati bude právo dohlédací k obcím tím způsobem, aby z mezi své působnosti nevystupovaly a ničeho nečinily, co by bylo proti zákonům.

Nešlo-li by nějaké takové usnešení výboru obecního, z něhož odvolání dle článku XVIII c) má jíti k zastupitelstvu vyšší obce, příslušetí bude také správě státní, rozhodovati v příčině stížností podaných proti nějakému opatření neb nařízení představenstva obecního, jímž zákon byl přestoupen aneb ho bylo chybně užito.

Politické řízení zemské má moc, zastupitelstvo obecní rozpustiti. Obci pak zůstává se, by z toho vzala rekurs k státnímu ministerium, kterýž rekurs ale nemá odkládacího účinku. Nejdéle v šesti měsících po rozpuštění zastupitelstva rozepsáno budiž nové volení.

Čl. XVII.

Mezi obec a sněm zemský vložit se může zákonem zemským zastupitelstvo okresní, župní neb krajské. Zastupitelstvo takové scházej se v dobách periodicky se navracujících nebo ke svolání, učiněnému od představenstva.

Stálé záležitosti zastupitelstva tohoto spravovány buďte výborem a představeným.

Čl. XVIII.

Působnost zastupitelstva okresního, župního neb krajského, bude-li zřízeno, vztahovati se bude ku všelikým záležitostem vnitřním, ježto se týčí společného dobrého okresu (krajiny, kraje) a osob k němu náležejících.

Mimo to mohou se zastupitelstvu okresnímu, župnímu neb krajskému zákonem zemským v příčině obcí tyto věci přikázati:

- a) aby přihlíželo k tomu, by jmění a statek základní, obcím a jejich ústavům náležející, zachovalo se neztencené;*
- b) by schvalovalo výkony důležitější, týkající se zvláště hospodářství obecního;*
- c) by rozhodovalo v příčině odvolání, které se vezme z usnešení výboru obecního u všelikých záležitostech, jichž stát na obec nevznesl.*

Kde by zastupitelstvo okresní, župní neb krajské nebylo zřízeno, aneb kdyby práce tyto nebyly k zastupitelstvu okresnímu, župnímu neb krajskému přikázány, spravuj je sněm zemský prostředkem svého výboru.

V záležitostech státem na obce přenešených jde odvolání k úřadu státnímu.

Čl. XIX.

Zastupitelstvo okresní, krajinské neb krajské skládej se ze zastupitelů těchto skupení interesů:

- a) ze zastupitelů velkých statků,*
- b) ze zastupitelů průmyslníků a obchodníků, kteří platí největší daň,*
- c) ze zastupitelů ostatních příslušníků měst a obcí a*
- d) z obcí venkovských.*

Každé skupení interesů zvol za sebe periodicky tolik zastupitelů, kolik jich dle zákona zemského na ně přijde.

Nebylo-li by tu toho neb onoho skupení interesů, může sněm zemský ustanoviti, aby se zastupitelové volili tím způsobem, by interesy všech skupení, jež tu jsou, stejnou měrou byly hájeny.

Čl. XX.

Zastupitelstvo okresní, župní a krajské zvolí ze sebe periodicky výbor a představeného. Volba představeného budiž od císaře potvrzena.

Čl. XXI.

Nestačí-li příjmy z jmění základního na zapravení výloh, může zastupitelstvo okresní, župní aneb krajské rozvrhnouti a vybíratí přírážky k daním přímým až do jisté míry.

K přírážkám, jež by míru tuto převyšovaly, aneb k rozvržení jiných platů potřebí zákona zemského.

Čl. XXII.

Hlavní města jedné každé země a když za to požádají, také jiná znamenitější města, a znamenitá místa lázeňská, obdrží zákony zemskými statuta zvláštní, pokud jich posud nemají. Nynější statuta zemská mohou se měniti a doplňovati zákonem zemským.

Volba představeného obecního v městech a lázeňských místech, ježto mají statut zvláštní, budiž od císaře potvrzena.

Čl. XXIII.

Města a lázeňská místa, ježto mají svá zvláštní statuta, opatřovati budou záležitosti své svým zastupitelstvem; postavena budou přímo pod výborem zemským, potahmo sněmem zemským, a pokud se týče působnosti státem na ně přenešené, pod řízením zemským.

Čl. XXIV.

Sněm zemský bude výborem svým k tomu přihlížeti, aby základní jmění okresů, žup nebo krajů, též měst a lázeňských míst, která mají svá zvláštní statuta, jakož i jmění jejich ústavů, zachovalo se neztencené.

K výkonům důležitějším, zvláště k těm, ježto se týčí hospodářství, potřebí, aby došly schválení sněmu zemského.

Zastupitelstvu zemskému přísluší rozhodovati, když se vezme odvolání z usnešení zastupitelstva okresního, župního neb krajského v záležitostech, ježto dle článku XVIII k působnosti zastupitelství těchto náležejí, též i když se vezme odvolání z usnesení měst a lázeňských míst, kteráž mají svá zvláštní statuta.

Čl. XXV.

Pravidla, daná v člancích IX, X, XIII, XIV a XVI, vztahují se také k zastupitelstvím okresním, župním a krajským.

Čl. XXVI.

Dle základních pravidel výše položených vydání bud'tež královstvím a zemím na začátku tohoto zákona jmenovaným zákony zemskými řádové obecní.

Mému ministrovi uloženo jest, aby tento zákon ve skutek uvedl.

Ve Vídni, dne 5. března 1862.

*František Josef m. p.
Arcivojvoda Rainer m. p.
Schmerling m. p.
Lasser m. p.*

*Z nejvyššího nařízení:
Svobodný pán Ransonnet m. p. “²³*

Podle obecního zákona musela každá nemovitost ležet v obvodu obecní působnosti, kromě nemovitostí, které sloužily k pobytu císaře nebo nejvyššího dvora. Každý občan musel být příslušný do některé obce, toto domovské právo se získávalo buď narozením, nebo udělením. Rozlišovaly se tři druhy občanů: příslušníci obce, společníci obce a osoby přesporní. Význam domovského práva spočíval především v péči o chudé, neboť obec měla povinnost se o chudé starat. Domovské právo souviselo i s policejním opatřeními, hlavně s vyhoštěním.²⁴

Orgány zastupitelstva obecní samosprávy byly obecní výbor a představenstvo, v čele stál starosta. Počet členů orgánů závisel na počtu voličů. Nejmenší počet představenstva byl starosta a dva radní, nejvíce pak jedna třetina obecního výboru. Ve volbách se uplatňoval majetkový cenzus. Délka volebního období byla tři roky. Pouze úřad starosty byl placený, jinak byl výkon úřadu čestný a byly hrazeny jen hotové výdaje za výkon služby.

Do samostatné působnosti obce spadaly:

1. Správa obecního jmění,
2. Péče o bezpečnost osob a majetku,
3. Starost o obecní silnice a mosty,
4. Policie dopravní, pořádek na trhu,
5. Zdravotní péče,
6. Dohled nad čeledí a dělníky a dodržování čeledního řádu,
7. Policie mravnostní,
8. Péče o chudé a dobročinné ústavy,
9. Stavební dohled,

²³ Zákon č. 18/1862 ř.z., *obecní zákon*. [cit. 8. 2. 2021] Dostupné z:

<http://www.hostivickahistorie.cz/samosprava/zakony/1862.htm>

²⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4., str. 248

10. Správa škol obecních, středních vydržovaných obcí,
11. Řešení sporů mezi příslušníky obce,
12. Dobrovolné licitace movitých věcí.²⁵

Přenesená působnost byla „povinnost obce přičiňovat se spolu k účelům správy veřejné“. Orgány státní mohly vyžadovat jen tu působnost obce, která byla výslovně stanovena říšskými zákony a zemskými.²⁶

Do přenesené působnosti obce spadaly:

1. Záležitosti soudní
2. Záležitosti politické
3. Záležitosti zemědělské
4. Záležitosti živnostenské
5. Vymáhání poplatků k veřejným potřebám
6. Poštovní záležitosti
7. Účast při provádění a přípravě voleb
8. Záležitosti vojenské, pomoc při odvodech
9. Záležitosti daňové.²⁷

Oprávnění obecního výboru byla v působnosti samostatné, patřilo sem jmenování úředníků, stanovení jejich platu, volba obecního představeného, propůjčování domovského práva a další.

Obec byla odpovědná i za škody, které by občanům vznikly z opomenutí uložených jí zákonem. Starosta zastupoval obec navenek a měl spoustu oprávnění, včetně disciplinárních. Byl odpovědný ze své funkce obci a v přenesené působnosti pak vládě. Základním majetkem obce bylo kmenové jmění, což byly pozemky, domy, kapitály

²⁵ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 249

²⁶ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 249

²⁷ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 250

ve veřejných domech a u soukromých osob, dále tzv. obecní spravedlnosti, což byly jurisdikce, výsady tržní, mýta, atd. Kmenové jmění bylo nedotknutelné, k jeho rozdělení bylo potřeba sněmovního usnesení. Nejběžnější zdroj příjmů obce byl pronájem pozemků. Představený obce předkládal každý rok rozpočet obce, který přezkoumával obecní výbor. Výdaje obce měly být především hrazeny z příjmů, pokud nestačily, tak mohl obecní výbor navrhnout pro obec příspěvky ve formě přirážky k přímým daním nebo dani z potravin, další platy a dávky. Přímé daně byly daně z pozemků, daň domovní, činžovní, živnostenská a daň z příjmů. K některým opatřením ke zvýšení příjmů obce bylo třeba zemského zákona.²⁸

1.2.2 Volby do samosprávných sborů v obcích a okresech

Právní úprava voleb do samosprávných orgánů v obcích a okresech se vyvíjela samostatně, uplatňovaly se zde obdobné zásady jako u voleb do parlamentu a zemských sněmů. Existovala řada cenzů, přičemž nejdůležitější byl cenzus majetku, pobytu a věku. Ženy, policie, příslušníci armády a četnictva jsou vyloučeni z výkonu volebního práva.²⁹

Voliči byli rozděleni do 3 volebních sborů, na základě výše přímých daní. Volební sbory byly vytvořeny tak, že seznamy voličů byly seřazeny podle výše jejich daní, souhrn v obci placených daní byl rozdělen na tři třetiny, do kterých se voliči dostali v různém počtu. První sbor tak byl tvořen jen pár nejbohatšími. Každý sbor vysílal stejný počet zástupců do samosprávných orgánů, váha hlasů byla odstupňována dle majetku. Mimo to měli virilní hlasy v zastupitelských orgánech poplatníci, kteří odevzdali aspoň jednu šestinu všech v obci placených daní. První dva voličské sbory tvořila i tzv. honorace, což byli osoby, které patřily mezi poplatníky svým postavením, především státní úředníci a čestní měšťané.³⁰

²⁸ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 250

²⁹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 228

³⁰ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 228

Při volbách do okresních samospráv byli voliči rozděleni do 4 kurií, v první volili velkostatkáři, ve druhé příslušníci měšťanstva (plátcí minimálně 100 zlatých přímých daní), ve třetí a čtvrté kurii členové městských výborů, starostové venkovských obcí. Počet mandátů byl přidělován dle výše daní.³¹

Až do roku 1919 tak byly samosprávné orgány doménou měšťanstva a velkostatkářů. Až se vznikem nového Československého státu byly demokratizovány i zásady volebního práva do obcí.³²

³¹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 228-229

³² MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 229

2 VOLEBNÍ PRÁVO A JEHO ZÁKONNÁ ÚPRAVA V PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICE

2.1 Ústavní vývoj

Poslední snahou dohasínající monarchie o záchranu byl Manifest císaře Karla I. ze dne 16. října 1918, kterým se mělo Rakousko-Uhersko přeměnit ve federaci. Federace se měla skládat ze čtyř států: německo-rakouského, jihoslovanského, ukrajinského a českého. Tento pokus o záchranu monarchie ztroskotal, neboť byl nepřijatelný pro uherskou vládu i pro národní společnosti Rakouska. Dochází tak k rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku národních nástupnických států.³³

Nový rakouský ministr zahraničí hrabě Andrassy zaslal dne 28. října 1918 prezidentu Wilsonovi nótu, ve které byly jeho podmínky přijaty.³⁴ „*Tento akt byl českou veřejností pochopen jako kapitulace Rakousko-Uherska. Následující den Národní výbor slavnostně a veřejně vyhlásil zákon o vzniku samostatného státu československého, vydaný později pod č. 11/1918 Sb. z. a n.*“³⁵

2.1.1 Recepční norma

Prvním zákonem československého státu se tedy stal narychlo připravený zákon, běžně nazývaný recepční norma, schválený dne 28. října 1918 na schůzi pléna Národního výboru v Praze a později v pozměněné verzi publikovaný ve Sbírce zákonů a nařízení pod číslem 11, jehož autorem byl Alois Rašín.³⁶

³³ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 319

³⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 319

³⁵ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. [cit. 10.2.2021]. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.,str. 319

³⁶ ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 409

„Zákon
ze dne 28. října 1918
o zřízení samostatného státu československého
(Veřejně vyhlášen dne 28. října 1918)

Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby zachována byla souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, nařizuje Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti toto:

Čl. 1.

Státní formu československého státu určí národní shromáždění ve srozumění s Československou Národní radou v Paříži. Orgánem jednomyslné vůle národa a také vykonavatelem státní svrchovanosti je Národní výbor;

Čl. 2.

Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti;

Čl. 3.

Všechny ústavy samosprávné, státní a župní, ústavy státní, zemské, okresní, a zejména i obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosavadních platných zákonů a nařízení;

Čl. 4.

Zákon tento nabývá účinnosti dnešním dnem;

Čl. 5.

Národnímu výboru se ukládá, aby tento zákon provedl.

JUDr. Al. Rašín v. r.

Ant. Švehla v. r.

JUDr. Fr. Soukup v. r.

Jiří Stříbrný v. r.

*Dr. Vavro Šrobár v. r.*³⁷

³⁷ Zákon ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4f6mjrfuya>

Recepčním zákonem byl převzat rakousko-uherský právní řád a rakouská a uherská veřejná správa. Avšak především po rakousko – uherském vyrovnání se právo a správa v zemích českých odvíjely odlišně než na Slovensku, tudíž recepční norma převzala dva rozdílné právní systémy a vytvořila stav právního dualismu.

*„Pochopitelně obsahově mohly být státem využívány jen ty právní normy, které byly v souladu s charakterem nového státu. Obsah některých norem byl totiž z hlediska nové společenské a politické situace zcela neproveditelný. Takové normy nebylo možné však ihned nahrazovat novými a proto bývá československý právní řád této doby nazýván mezerovitým.“*³⁸

2.1.2 Zákon č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě

Dne 13. listopadu 1918 byla přijata Prozatímní ústava jako zákon č.37/1918 Sb.z. a n., o prozatímní ústavě, která byla vytvořena podle francouzského vzoru. Ustavovala 3 nejvyšší orgány Národní shromáždění, prezidenta a vládu. Nejvýznamějším orgánem bylo Revoluční národní shromáždění, které do čela státu volilo prezidenta. Výkonná a nařizovací moc byla svěřena 17-ti členné vládě, kterou též volilo Revoluční národní shromáždění. Vláda byla Revolučnímu národnímu shromáždění odpovědná a to mohlo také vládu vyslovením nedůvěry odvolat buď celou, či jednotlivce. Vláda rozhodovala ve sboru o návrzích zákonů, věcech politických a jmenování úředníků, naléžela jí normotvorná činnost (formou vydávání nařízení). Jednotliví členové byli vládou pověřováni řízením rezortů.³⁹

Rozsudky a nálezy soudů byly vyhlašovány jménem republiky.

Novelizací, nejprve zákonem č. 138/1919 Sb. z 11. března 1919 a poté zákonem č. 271/1919 Sb. z 23. května 1919, došlo k navýšení počtu poslanců Národního shromáždění, zejména ve prospěch počtu slovenských poslanců, a to na 270 poslanců (dříve 256). Novelty také upravovaly hlasování a usnášení se sněmovny.

38 SCHELLE Karel. *Národní a demokratická revoluce v roce 1918 a recepce právního řádu*. Sborník Dny práva 2012. Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika, 2012. [cit. 10.2.2021]
Dostupné z:https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/revoluce/SchelleKarel.pdf

39 ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 350

Největší změnou však bylo posílení prezidenstkých pravomocí. Prezident nabyl právo jmenovat a odvolávat vládu, mohl předsedat vládě a účastnit se jejích jednání. Byla prodloužena lhůta k vrácení zákona u práva veta. Pro případ nemoci prezidenta delší než 1 měsíc, měl být volen náměstek prezidenta. Do prezidentské moci byla svěřena i branná moc.⁴⁰

Prozatímní ústava výslovně neřešila formu státního zřízení, ale z názvu oddílu ustanovení O prezidentu republiky a z §13 o rozsudcích a nálezech soudů, které se vyhláší jménem republiky, bylo zřetelné, že se jedná o republikánskou formu státu.⁴¹

2.1.3 Ústava z roku 1920

Prozatímní ústava vytvořila období tzv. druhého ústavního provizoria, které se stalo impulsem pro zahájení prací na definitivní ústavě, která by vycházela z těchto ústavních principů:

- svrchovanost lidu, kdy lid je zdrojem veškeré státní moci,
- uplatnění demokracie se zdůrazněním demokratických voleb zástupců lidu,
- zakotvení trojí dělby moci,
- respektování svobody člověka a uznání nezadatelných přirozených práv a svobod.⁴²

Ústava byla přijata 29. února 1920 Národním shromážděním. Spolu s ní byly přijaty další významné zákony: zákon jazykový, senátní, zákon o volebním soudu, o župním zřízení a o volební řádu.

⁴⁰ ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 351

⁴¹ ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 351

⁴² ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 351

„Ústava přinesla do československého politického života podstatnou novotu proti stavu dosavadnímu: systém dvou sněmoven.“ Ferdinand Peroutka

Národní shromáždění se skládalo z Poslanecké sněmovny a Senátu. Členové Poslanecké sněmovny byli voleni na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva, dle zásady poměrného zastoupení. Aktivní volební právo měli státní občané bez rozdílu pohlaví, starší 21 let a splňovali podmínky volebního řádu do sněmovny. Pasivní volební právo bylo pro občany republiky bez rozdílu pohlaví od 30 let věku, kteří splňovali podmínky volebního řádu. Volební období Poslanecké sněmovny bylo 6 let. Do sněmovny bylo voleno 300 poslanců. Volby probíhaly v neděli.

Senátoři byli voleni na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva, dle zásady poměrného zastoupení. Den voleb byl stanovený stejně jako u Poslanecké sněmovny na neděli. Aktivní volební právo měli státní občané starší 26 let a splňovali podmínky zákona o složení a pravomoci Senátu. Pasivní volební právo měli občané starší 45 let a splňovali ostatní podmínky, dané zákonem o složení a pravomoci senátu. Senátoři byli voleni na 8 let. Do Senátu bylo voleno 150 senátorů. Volby stejně jako u Poslanecké sněmovny probíhaly v neděli.

Otázky rozhodování o platnosti voleb do Národního shromáždění byly v pravomoci volebního soudu.

Prezident republiky byl volen Národním shromážděním. Aktivní volební právo bylo pro občana republiky staršího 35 let, délka vykonávání úřadu byla stanovena na 7 let.

V Prozatímní ústavě byla pozice prezidenta velmi slabá, omezena jen na nejzákladnější pravomoci: *„prezident je sice hlavou státu, avšak tato hlava je useknutá a položená vedle těla.“ Ferdinand Peroutka*

Ústava 1920 přiznávala prezidentovi mnohem širší pravomoci:

„§ 64

(1) President republiky:

- 1. Zastupuje stát na venek. Sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Smlouvy obchodní, dále smlouvy, z kterých pro stát neb občany plynou jakákoli břemena majetková nebo osobní, zejména i vojenská, jakož i smlouvy, jimiž se mění státní*

území, potřebují souhlasu Národního shromáždění. Pokud jde o změny státního území, souhlas Národního shromáždění se dává formou ústavního zákona (čl. I. uvoz. zák.);

- 2. přijímá a pověřuje vyslance;*
- 3. prohlašuje válečný stav, vypovídá s předchozím souhlasem Národního shromáždění válku a předkládá mu sjednaný mír k vyslovení souhlasu;*
- 4. svolává, odročuje a rozpouští Národní shromáždění (§§ 28-31) a prohlašuje zasedání sněmoven za ukončené;*
- 5. má právo vraceti s připomínkami usnesené zákony (§ 47) a podpisuje zákony Národního shromáždění (§ 51), sněmu Podkarpatské Rusi (§ 3) a opatření výboru podle § 54;*
- 6. podává ústně nebo písemně Národnímu shromáždění zprávu o stavu republiky a doporučuje mu k úvaze opatření, která pokládá za nutná a účelná;*
- 7. jmenuje a propouští ministry a stanoví jejich počet;*
- 8. jmenuje vysokoškolské profesory vůbec, dále soudce, státní úředníky a důstojníky, počínajíc VI. hodnostní třídou;*
- 9. uděluje dary a pense z milosti k návrhu vlády;*
- 10. má vrchní velitelství veškeré branné moci;*
- 11. uděluje milost podle § 103.*

(2) Veškerá moc vládní a výkonná, pokud ústavní listinou nebo zákony Československé republiky vydanými po 15. listopadu 1918 není a nebude výslovně vyhrazena prezidentovi republiky, přísluší vládě (§ 70).“⁴³

2.1.4 Volební zákony přijaté s ústavou dne 29. února 1920

„Základem úpravy voleb do obou komor parlamentu se stala ústava, tj. zákon č. 121/1920 Sb. z 29. února 1920, a zákony č.123/1920 Sb. a 124/1920 Sb., o volbách do Poslanecké sněmovny a Senátu, které byly přijaty téhož dne.“⁴⁴

⁴³ § 64 Ústavní listina Československé republiky č. 121/1920 Sb.z.a n. [cit. 10.2.2021] Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

⁴⁴ ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 409

Do Poslanecké sněmovny bylo voleno 300 poslanců na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním. Aktivní volební právo měli všichni občané starší 21 let s tříměsíčním bydlištěm v některé obci ČSR a byli zapsaní do voličského seznamu. Pasivní volební právo bylo pro osoby od 30 let věku, kteří měli alespoň tři roky československé státní občanství. Délka volebního období byla stanovena na 6 let.

Území republiky bylo pro volby do Poslanecké sněmovny rozděleno na volební kraje, a rozdělení mandátů bylo určeno zákonem.

Kandidátní listiny měly formu přísně vázaných listin a mohly je podávat pouze organizované skupiny označené jako volební strany, tj. politické strany a jejich sdružení. Mandáty se přidělovaly systémem poměrného zastoupení ve třech kolech.

Do Senátu bylo voleno 150 senátorů, voleni byli občany staršími 26 let na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním. Pasivní volební právo bylo od 45 let a délka volebního období byla stanovena na 8 let. Census pobytu byl stanoven pouze pro pasivní volební právo, a to 10 let.

Mandáty se přidělovaly systémem poměrného zastoupení. V ostatním se užívalo analogie s volbami do Poslanecké sněmovny.⁴⁵

V roce 1925 uložil zákon č. 205/1925 Sb. stranám povinnost uhradit veškeré náklady spojené s tiskem kandidátek v případě, že strana nezískala žádný mandát.

V roce 1927 pak bylo zákonem č. 56/1927 Sb. odňato volební právo příslušníkům branné moci a četnictva, kteří se po dobu, kdy byli ve služebním poměru, nezapisovali do voličských seznamů.

⁴⁵ ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 409

2.1.4.1 Volební řád do Poslanecké sněmovny

Volební řád do Poslanecké sněmovny upravoval zákon č. 123/1920 Sb., zákon ze dne 29. února 1920, kterým vydává se řád volení do poslanecké sněmovny.

Zákon prošel dvěma novelizacemi, zákonem č. 205/1925 Sb.z. a n. a poté novelizací zákonem č. 58/1936 Sb.z.a n. ze dne 11.4.1935, kterým se doplňovaly volební řády do poslanecké sněmovny, senátu, zemských a okresních zastupitelstev a do obcí.

Dále bylo přijato: ústavní zákon 234/1920 Sb.z. a n. o zastoupení sibiřských legionářů v poslanecké sněmovně, vládní nařízení č.18/1924 Sb.z.a n. o volbách do Národního shromáždění za Podkarpatskou Rus na první volební období a zákon č.56/1927 Sb.z.a n. o volebním právu příslušníků branné moci a četnictva.

Volební řád z roku 1920 byl postaven na zásadách všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva, dle zásady poměrného zastoupení. Poměrnost zastoupení byla považována za vrchol spravedlnosti, zejména pokud se týkalo menšin. Poměrnost na jedné straně však zabezpečuje na jedné straně, že menšiny mají zastoupení v parlamentu, ale na druhé straně je poměrnost také právo většiny na vládu.⁴⁶

„Poměrný volební řád nepřináší ovšem jen spravedlnost, nýbrž také určité politické důsledky, které nesporně vtiskly charakteristické rysy československé politice.“⁴⁷

Kritici obviňovali poměrný volební řád, že vede k neušlechtilému a atomizujícímu stranictví.⁴⁸

Jiří Stříbrný řekl: „Tento volební řád v poválečné nervózní době ničím nepřispívá ke sjednocování. Za Starého volebního řádu byl každý občan i naši vesnici nucen myslet na zadní kolečka. Jeho ušlechtilý fanatismus stranický měl své meze. Byl si vědom, že jeho strana nezvítězí na první ráz, že je nutno počítat s užší volbou a podle toho zařídit také agitaci. Kompromis v užší volbě znamenal základ příští koalice. Dnešní volební řád z hlediska státního nesoustřeďuje. Dbám-li o vítězství své strany,

⁴⁶ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu III*. Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2. str. 979

⁴⁷ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu III*. [cit. 10.2.2021] Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2. str. 979

⁴⁸ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu III*. Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2. str. 981

nebudu dělat nic, co by zmírnilo volební zápas a útoky proti protivníkům, neboť jen jejich bezohlednou kritikou mohu získávat jako straník.“⁴⁹

Vedle poměrnosti budila rozporuplné sympatie i vázanost kandidátních listin, která nutí voliče vyslovit se pro celou kandidátní listinu, a ne se vyslovit kladně k některé osobnosti, a záporně k jiné.⁵⁰

K.Kramář: „*Mně se tak zdá, že jsme místo staré byrokracie a autokracie panovníkovy zavedli něco docela jiného, totiž byrokracii a autokracii stran a jejich vedení.*“⁵¹

Zákon rozdělil Československou republiku na 23. volebních krajů (později na 22) a každému kraji stanovil počet mandátů.

„Čl. I

Území Československé republiky rozděljuje se pro volby do poslanecké sněmovny v tyto volební kraje:

Volební kraj první

se sídlem krajské volební komise v Praze; volební kraj tvoří hlavní město Praha a soudní okresy:

Bechyně, Benešov, Beroun, Brandýs nad Labem, Brod Český, Brod Německý, Čáslav, Dobříš, Habry, Hora Kutná, Hořovice, Humpolec, Chotěboř, Janovice Uhlířské, Jilové, Kamenice nad Lipou, Karlín, Kolín, Kostelec nad Černými Lesy, Kouřim, Kralovice Dolní, Ledec, Milévsko, Mírovice, Neveklov, Nusle, Pacov, Pelhřimov, Počátky, Polná, Příbram, Přibyslav, Říčany, Sedlčany, Sedlec, Smíchov, Soběslav, Štoky, Tábor, Vinohrady Královské, Vlašim, Votice, Vožice Mladá, Vršovice, Zbraslav, Žižkov.

⁴⁹ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu III.* [cit. 10.2.2021] Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2. str. 979-980

⁵⁰ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu III.* Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2. str. 983

⁵¹ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu III.* [cit. 10.2.2021] Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2. str. 983

Prvý volební kraj volí

*poslanců45.*⁵²

Aktivní volební právo měli státní občané starší 21 let bez rozdílu pohlaví a kteří nebyli výslovně vyloučeni z práva volit, a kteří měli alespoň tři měsíce trvalý pobyt na území republiky před vydáním voličských seznamů. Občané byli povinni se účastnit voleb, zaměstnavatel byl povinnen umožnit účast svých zaměstnanců ve volbách, stejně tak vojáci měli upravenou službu, aby mohli volit. Zákon v § 6 taxativně stanovil osoby, které byly osvobozeny z účasti na volbách. „*Každá obec jest místem volebním. Na Slovensku mohou býti obce s méně než 250 obyvateli přikázány k nejbližší větší obci jako k místu volebnímu.*“⁵³ Místní komise sestavovala voličské seznamy.

Pasivní volební právo bylo pro občana Československa, který v den volby dovršil 30 let a měl minimálně tříleté státní občanství. Kandidátní listiny se předkládaly nejpozději dvacátý první den přede dnem volby do 12. hodiny polední předsedovi krajské volební komise kandidátní listiny ve dvojím stejnopise.

Samotné hlasování probíhalo následovně:

„§38 Hlasování.

Obvodní volební komise, ustavivši se (§ 9), prohlédne před počítím volby osudí.

Potom se přikročí k odevzdávání hlasů. Voličové dostavte se se všemi kandidátními listinami, které jim byly dodány. Volební komise vezme od voliče legitimační lístek a zjistí, má-li volič všechny kandidátní listiny, které podle § 29 v obci mají býti úředně dodány, neškrtané a neoznačené. Za chybějící, škrtané, nebo jinak označené dodá mu jiné tak, aby volič měl všechny kandidátní listiny, pokud podle § 29 mají býti úředně dodány. Dále mu vydá úřední obálku. Všechny obálky buďtež stejné velikosti, jakosti a barvy a nesmějí míti žádného odlišného znamení. Dodá je obec na svůj vrub. Volič sám vloží hlasovací lístek do obálky v prostoru tak odděleném, aby nemohl býti

⁵³ § 31 zákona citace <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgyif6mjsgmxgg3brfuya>

pozorován, načež před komisí vhodí obálku do volebního osudí, a musí odložit kandidátní listiny, které mu zbyly, do zvláštní schránky. Tímto způsobem odevzdají své hlasy nejprve členové volební komise a pak ostatní voličové v pořádku, jak se do volební místnosti dostavili. Volební komise dohlíží ke správnému odevzdávání hlasovacích lístků a bdí nad udržováním pořádku ve volební místnosti. Členům komise není dovoleno opravovat nebo doplňovat hlasovací lístky, byť i o to voličem byli požádáni. Odevzdání hlasovacího lístku budiž členy komise vyznačeno ve dvou stejnopisech voličských seznamů.“⁵⁴

Po sečtení hlasů se o výsledku psal zápis ve dvou vyhotoveních. Jeden se posílal předsedovi volební komise a druhý magistrátu. Sčítání hlasů a přidělování mandátů probíhalo ve třech skrutiniích.

2.1.4.2 Volební řád do Senátu

Volební řád do Senátu upravoval zákon č.124/1920 ze dne 29. února 1920, o složení a pravomoci senátu, který byl novelizován zákonem č. 431/1920 Sb.z. a n. ze dne 10. července 1920, zákonem č. 206/1925 Sb.z. a n. ze dne 15. října 1925 a zákonem č.58/1935 Sb.z.a n. ze dne 11. dubna 1935.

Senát se skládal ze 150 členů a platila neslučitelnost funkcí poslance a senátora. Pro volby do senátu platí ustanovení volebního řádu do sněmovny poslanecké, pokud zákon neustanoví jinak. Pasivní volební právo bylo od 45 let a délka volebního období byla stanovena na 8 let. Census pobytu byl stanoven pouze pro pasivní volební právo, a to 10 let. Mandáty se přidělovaly systémem poměrného zastoupení.

Zákon rozdělil Československo na 13 krajů.

„§9

*Volební kraje do senátu utvořeny jsou z volebních krajů poslanecké sněmovny,
a to:*

⁵⁴ § 38 Zákon č.124/1920 Sb.z a n., o složení a pravomoci senátu. [cit. 10.2.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mjsgmxgg3brfuya>

- Volební kraj I. tvoří volební kraj první se sídlem krajské volební komise v Praze; volí senátorů24.*
- Volební kraj II. tvoří volební kraj druhý a třetí, se sídlem krajské volební komise v Hradci Králové; volí senátorů 11*
- Volební kraj III. tvoří volební kraj čtvrtý a pátý, se sídlem krajské volební komise v Mladé Boleslavi; volí senátorů ... 15*
- Volební kraj IV. tvoří volební kraj šestý a sedmý, se sídlem krajské volební komise v Lounech; volí senátorů 14*
- Volební kraj V. tvoří volební kraj osmý a devátý, se sídlem krajské volební komise v Plzni; volí senátorů 15*
- Volební kraj VI. tvoří volební kraj desátý, jedenáctý a třináctý, se sídlem krajské volební komise v Brně; volí senátorů 17*
- Volební kraj VII. tvoří volební kraj dvanáctý a čtrnáctý se sídlem krajské volební komise v Moravské Ostravě; volí senátorů19.*
- Volební kraj VIII. tvoří volební kraj patnáctý a sedmnáctý, se sídlem krajské volební komise v Turčanském Sv. Martině; volí senátorů..... 10*
- Volební kraj IX. tvoří volební kraj osmnáctý a devatenáctý, se sídlem krajské volební komise ve Sv. Mikuláši; volí senátorů 7*
- Volební kraj X. tvoří volební kraj dvacátý první se sídlem krajské volební komise v Prešově; volí senátory4.*
- Volební kraj XI. tvoří volební kraj šestnáctý a dvacátý, se sídlem krajské volební komise v Nových Zámčích; volí senátorů 9*
- Volební kraj XII. tvoří volební kraj dvacátý druhý se sídlem krajské volební komise v Užhorodě; volí senátorů5.⁵⁵*

Senát spolupůsobil při výkonu moci zákonodárné podle ustanovení ústavní listiny. Senátu příslušelo právo soudit na základě obžaloby poslanecké sněmovny prezidenta republiky pro velezradu a členy vlády pro porušení ústavních a jiných zákonů.

⁵⁵ Zákon č.124/1920 Sb.z a n., o složení a pravomoci senátu. [cit. 10.2.2021]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1705/1/2/zakon-c-124-1920-sb-o-slozeni-a-pravomoci-senatu/zakon-c-124-1920-sb-o-slozeni-a-pravomoci-senatu>

2.1.5 Zákon č. 161/1920 Sb., o volbě prezidenta republiky

Zákon o volbě prezidenta republiky byl přijat dne 9. března 1920. Národní shromáždění svolával k volbě prezidenta republiky předseda vlády, a to nejdéle 14 dní před koncem prezidentova volebního období, případně nejpozději na 14. den ode dne, kdy se uprázdnilo prezidenstké místo. Volební schůzi vedl předseda poslanecké sněmovny nebo zastupující místopředseda jako první předseda a předseda senátu nebo zastupující místopředseda jako druhý předseda. Volba se konala na veřejné schůzi bez jakékoli debaty. Hlasovalo se lístky. Pro jednání volební schůze platil jednací řád poslanecké sněmovny, pokud zákon nestanovil jinak.⁵⁶

Volba se mohla platně konat za přítomnosti nadpoloviční většiny všech členů jak poslanecké sněmovny, tak i senátu v den volby. Při prvním hlasování rozhodovala třípětinová většina hlasů přítomných. Nedosáhl-li nikdo tohoto výsledku při prvním hlasování, hlasovalo se po druhé a pokud nemělo ani druhé hlasování výsledku, konala se užší volba mezi dvěma kandidáty, kteří při druhém hlasování dosáhli největšího počtu hlasů. Při rovnosti hlasů se mělo určit losem, který kandidát má být v užší volbě. Hlasy odevzdané jinému kandidátovi než jednomu ze 2 kandidátů užší volby nebo lístky prázdné byly neplatné. Kandidát, který dosáhl nejvyššího počtu hlasů byl zvolen. Pokud by byl zvolen prezidentem republiky člen senátu nebo poslanecké sněmovny nebo člen vlády, měl přestat ode dne volby vykonávat svou funkci a složením slibu pozbyl členství.⁵⁷

Pasivní volební právo bylo od 35 let věku. Prezident byl volen na 7 let a ne dvakrát po sobě, zákonnou výjimku měl prezident Masaryk.

⁵⁶ *Zákon č.161/1920 Sb.z.a n., o volbě prezidenta republiky.* Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1742/0/2/zakon-c-161-1920-sb-o-volbe-presidenta-republiky>

⁵⁷ *Zákon č.161/1920 Sb.z.a n., o volbě prezidenta republiky.* Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1742/0/2/zakon-c-161-1920-sb-o-volbe-presidenta-republiky>

2.2 Veřejná správa

Se vznikem Československa v roce 1918 bylo nutné vyřešit územněsprávní uspořádání Československa. Jelikož každá část země byla do roku 1918 součástí jiného celku (České země Předlitavska, Slovensko a Podkarpatská Rus součástí Zalitavska), tak byly jinak územněsprávně uspořádány a bylo nutné toto uspořádání zrušit a vytvořit zcela nový jednotný systém.

2.2.1 Župní zákon č. 126/1920 Sb. z. a n., o zřízení okresních a župních úřadů v Československé republice

Prvním návrhem vlády v roce 1919 bylo vytvoření krajů, v Čechách osmi, na Moravě a ve Slezsku pěti, na Slovensku šesti a Podkarpatská Rus měla tvořit jeden kraj. Tehdejší ministr vnitra Antonín Švehla přednesl návrh na označení těchto jednotek jako župa. Po dlouhých debatách byl zákon č. 126/1920 Sb. z. a n. , o zřízení okresních a župních úřadů v Československé republice přijat dne 29. února 1920.

Mělo vzniknout 21 žup, označených římskými číslicemi. Měly respektovat zemské hranice česko-moravskou a moravsko-slovenskou, společné moravkoslezské župy pak měly být děleny na moravskou a slezskou část (moravsko-slezskou hranici respektovaly hranice soudních okresů coby nižších územních jednotek Praha neměla být součástí žádné župy (avšak měla být sídlem župy I). Zákon se nezabýval autonomní Podkarpatskou Rusí.

Zákon zřizoval župní úřady v čele s županem (státním úředníkem, jmenovaným vládou) a župní zastupitelstva jako samosprávné sbory. Členové zastupitelstva měli být voleni na dobu 6 let. Při župním zastupitelstvu se povinně zřizoval stálý župní výbor a finanční komise. K nejproblematictější částí župního zákona patřila ustanovení o župních svazech – českém, moravsko-slezském a slovenském. O župním svazu na Podkarpatské Rusi zákon nemluvil.⁵⁸

V dubnu 1920 byl přijat zákon č. 330/1920 Sb. o volbách do župních zastupitelstev a okresních výborů. Organizace a zřizování byly velmi zdlouhavé a nakonec došlo

⁵⁸ ADAMOVIČ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 414

k tomu, že župy byly zřízeny pouze na Slovensku a to nařízením vlády č. 310/1922 Sb. k 1. lednu 1923, kde podle zákona z roku 1920 vzniklo šest žup č. XV–XX:

Slovensko:

- Bratislavská župa (župa XV)
- Nitrianská župa (župa XVI)
- Povážská župa (župa XVII)
- Zvolenská župa (župa XVIII)
- Podtatranská župa (župa XIX)
- Košická župa (župa XX)

Pro Čechy, Moravu a Slezsko zůstalo pouze u návrhu, který nebyl nikdy realizován:

Čechy:

- Pražská župa (župa I)
- Pardubická župa (župa II)
- Královéhradecká župa (župa III)
- Mladoboleslavská župa (župa IV)
- Českolipská župa (župa V)
- Lounská župa (župa VI)
- Karlovarská župa (župa VII)
- Plzeňská župa (župa VIII)
- Českobudějovická župa (župa IX)

Morava a Slezsko:

- Jihlavská župa (župa X)
- Brněnská župa (župa XI)
- Olomoucká župa (župa XII)
- Uherskohradištská župa (župa XIII)

Zahrnovala území jihovýchodní Moravy, od Zlínska na severu přes Uherské Hradiště, Hodonínsko a Břeclavsko. Na východě ji vymezovala hranice se Slovenskem. Z etnického hlediska šlo župu českou, bez souvislejšího německého osídlení. Rozloha 3 394 km², počet obyvatel 378 822.⁵⁹

- Moravskoostravská župa (župa XIV)
- Těšínská župa (župa XXI).⁶⁰

Volby do župních zastupitelstev proběhly na Slovensku 30. září 1923 a dle neoficiálních zpráv přinesly porážku vládním a pročeskoslovenským stranám, a z toho důvodu vláda využila zákonnou výjimku a jmenovala jednu třetinu členů zastupitelstev sama:

„§12

*V župách čís. XV až XX může vláda, vyžadují-li toho v některé z nich zvláštní poměry, jmenovati na určité volební období další členy župního zastupitelstva, jichž počet nesmí však převyšovati jednu třetinu členů volených. Toto jmenovací právo pomine dnem 1. ledna 1940.*⁶¹

Vzhledem k tomu, že župní zřízení ohlas nenašlo, tak bylo nutné, aby pokračovaly vládní snahy o územněsprávní uspořádání Československa dále. Tyto snahy vyvrcholily přijetím zákona č. 125/1927 Sb., o organizaci politické správy.

⁵⁹ *Statistická příručka republiky Československé*. čís. II. [cit. 10.2.2021] Praha, 1925. str. 360 Diplomantka je z Hodonínska, proto uvádí popis Uherskohradištské župy

⁶⁰ *Příl. A k § 2 zákona č. 126 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé*.
<https://www.beckonline.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mjsgywt>

⁶¹ §12 *Zákon č. 126 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé* [cit. 10.2.2021]. Dostupné z:
<https://www.beckonline.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mjsgywt>

2.2.2 Organizační zákon č. 125/1927 Sb. z a n., ze dne 14. 7. 1927, o organizaci politické správy

Ačkoliv byl organizační zákon označován jako novelizace župního zřízení, tak ve skutečnosti župní zřízení zcela negoval.⁶²

Základem administrativního členění byly země: země Česká (území Čech), země Moravskoslezská (země Morava a Slezsko), země Slovenská (vznikla z žup XV.-XX.) a země Podkarpatoruská (vznikla z župy mukačevské).⁶³

Zemské úřady v českých zemích nastoupily na místa dosavadních zemských politických správ a jejich orgánů; na Slovensku převzaly funkce župních úřadů a jejich orgány.

V každém správním obvodu bylo zřízeno zemské zastupitelstvo. V Čechách ho tvořilo 120 členů, na Moravě a ve Slezsku 60, na Slovensku 54 a na Podkarpatské Rusi 18.⁶⁴

Jedna třetina byla jmenována vládou, zbytek volen na 6 let dle zákona č. 126/1927 Sb. Aktivní volební právo bylo 24 let s podmínkou jednoročního pobytu v příslušné zemi nebo okrese. Pasivní volební právo bylo 30 let a dvouletý pobyt.⁶⁵

Předsedou zemského zastupitelstva byl zemský prezident. Zemské zastupitelstvo volilo ze svého středu zemský výbor (v Čechách, na Moravě a Slezsku, na Slovensku po 12-ti členech, na Podkarpatské Rusi pak 6 členů). Předsedou zemského výboru byl zemský prezident nebo jeho zástupce.⁶⁶

⁶² ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 419

⁶³ ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 420

⁶⁴ ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 420

⁶⁵ ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 420

⁶⁶ ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 420

Nižšími správními jednotkami byla okresní hejtmanství v čele s okresními hejtmany, jmenovanými ministrem vnitra, kteří reprezentovali okres navenek a řídili okresní úřad. Samosprávu reprezentovaly okresní zastupitelstva, kde dvě třetiny členů byly voleny a jedna třetina jmenována.

Nejnižším článkem veřejné správy byla obecní samospráva.

2.3 Obecní samospráva od roku 1919

Politické důvody, jimiž byla existence samosprávy obhajována jako „ochránce národních zájmů“, po vzniku Československa odpadly. Byla kritizována nejednotnost úpravy v jednotlivých zemích. Tyto důvody vedly k přijetí nových zákonů týkajících se obcí, zákona č. 75/1919 Sb., který obsahoval volební řád do obcí a dále novely obecního zřízení jako zákona č. 76/1919 Sb.⁶⁷ Vedle zrušení nefunkčních monarchistických ustanovení sjednocoval obecní samosprávu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Zákon přispíval k demokratizaci obecní samosprávy.⁶⁸

Novelou obecního zřízení bylo zrušeno nařízení o zastoupení viralistů a ustanovení moravského obecního zřízení o zvláštním postavení velkostatku v obci. Členové obecních orgánů měli dostávat diety, aby mohli funkce v obecní samosprávě zastávat i chudší. Korupci mělo překazit ustanovení o inkompabilitě. Sice bylo předkládáno, že tato novela je pouze provizoriem, které neřeší veškeré problémy spojené s obecní samosprávou, avšak kromě pár kosmetických změn se stalo právní normou platící po celé období první republiky.⁶⁹

Oblast finančního hospodaření obcí upravovaly celkem tři zákony: č. 329/1921 Sb., tzv. první finanční novela, zákon č. 77/1927 Sb. tzv. druhá finanční novela a zákon č. 169/1930 Sb., která předchozí novely rušila.

⁶⁷ ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. str. 424

⁶⁸ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. str. 375

⁶⁹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. str. 375

Nejvýznamějším zákonem v oblasti obecní samosprávy je zákon č. 122/1933 Sb., který obsahuje ustanovení o volebním řádu do obcí, který sice prodloužil délku volebního období obecních zastupitelstev na 6 let a potvrzování starostů státními orgány, avšak právní úprava obecního zřízení z roku 1919 se v základu nezměnila.⁷⁰

2.3.1 Zákon č. 75/1919 Sb., řád volení v obcích Československých

Dne 31. ledna 1919 byl vydán zákon č. 75/1919 Sb., kterým se vydává řád volení v obcích Československých. Zákon se skládal z 11ti hlav, které obsahovaly 77 ustanovení, která upravovala obecní volby.

Aktivní volební právo měli státní občané Československé republiky, bez rozdílu pohlaví, starší 21 let, a kteří měli bydliště v obci aspoň tři měsíce.⁷¹ Každý občan směl vykonávat volební právo pouze v jedné obci osobně. To platilo i v případě, že měl několik bydlišť. Do obecního zastupitelstva a obecních komisí mohli být voleni ti, kteří měli volební právo, dovršili 26. rok věku, a bydleli v obci aspoň jeden rok, ode dne volby zpět a nebyli-li vyloučení z volitelnosti výslovně. Doba strávená ve vojenské službě, při válečných úkonech nebo v zajetí se počítala do doby bydlení v obci, ve které občan bydlel před nastoupením vojenské služby, válečných úkonů nebo před zajetím. Členy obecních komisí mohli být i ti, kteří nebyli členy obecního zastupitelstva, avšak museli být voleni. Zároveň nemohli být členy obecní rady nebo obecní komise: manželé; rodiče a děti, vlastní i nevlastní; tchán nebo tchyně se zetěm nebo snachou; sourozenci a manžel se sourozencem druhého manžela.⁷²

Zákon stanovil volební povinnost, vyjma osob, které byly v §7 taxativně vymezeny. Zaměstnavatel či vojenský útvar měl povinnost zaměstnance či vojáky ve službě uvolnit. Zákon taxativně vymezoval i osoby vyloučené z volebního práva a okolnosti vylučující z volitelnosti.

⁷⁰ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. str. 375

⁷¹ Zákon č. 663/1919 Sb.z.a n., o stálých seznamech voličských. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1565/1/2>

⁷² Zákon č. 75/1919 Sb.z.a n., kterým se vydává řád volení v obcích republiky Československé. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/976/1/2/zakon-c-75-1919-sb-rad-voleni-v-obcich-republiky-ceskoslovenske/zakon-c-75-1919-sb-rad-voleni-v-obcich-republiky-ceskoslovenske>

Hlava druhá zákona pojednávala o počtu členů obecního zastupitelstva, obecní rady, obecních komisí a o volebním období. Volební období obecního zastupitelstva bylo 6 let. Pokud se neustavilo nové zastupitelstvo do čtyř měsíců ode dne, kdy uplynulo volební období zastupitelstva dřívějšího, jmenoval, žádala-li o to aspoň třetina členů starého zastupitelstva, dohlédací úřad pro mezidobí správní komisi s poměrným zastoupením podle výsledku platných voleb do obecního zastupitelstva posledně provedených. Počet členů zastupitelstva byl stanoven dle počtu obyvatel:

„Obecní zastupitelstvo skládá se v obcích:				
do	200 obyvatelů	z	9 členů,	
"	500	"	" 12	"
"	1.000	"	" 15	"
"	1.500	"	" 18	"
"	2.000	"	" 24	"
"	5.000	"	" 30	"
"	20.000	"	" 36	"
"	50.000	"	" 42	"
"	100.000	"	" 48	"
přes	100.000	"	" 60	" ⁷³

Pro hlavní město Prahu určoval počet členů statut. Počet členů obecní rady, včetně starosty a náměstků činil třetinu počtu všech členů obecního zastupitelstva. Počet komisí a jejich členů stanovovalo obecní zastupitelstvo. Počet členů jednotlivých komisí nesměl být větší než polovina všech členů zastupitelstva.

Volby o obecního zastupitelstva se konaly ve všech obcích podle zásady poměrného zastoupení. Nejpozději čtrnáctý den přede dnem volby do 12. hodiny polední musely strany předložit obecnímu úřadu kandidátní listiny ve dvojím stejnopise. Obecní úřad byl povinen podateli potvrdit čas podání. Kandidátní listina musela být v obcích do 1000 obyvatelů podepsána nejméně 10 voliči, v obcích do 2000 obyvatelů nejméně

⁷³ § 9 Zákon č.75/1919 Sb.z.a n., kterým se vydává řád volení v obcích republiky Československé [cit. 10.2.2021] Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/1/976/1/2/zakon-c-75-1919-sb-rad-voleni-v-obcich-republiky-ceskoslovenske/zakon-c-75-1919-sb-rad-voleni-v-obcich-republiky-ceskoslovenske#c_1995

20 voliči, v obcích do 5000 obyvatelů nejméně 30 voliči, v obcích přes 5000 obyvatelů nejméně 50 a v obcích přes 20 000 obyvatelů nejméně 100 voliči, kteří byli zapsáni v seznamech voličských. Vždy muselo být podpisů nejméně tolik, co kandidátů. Úmrtí, odvolání podpisu nebo ztráta volebního práva podpisovatelova nezpůsobovala neplatnost kandidátní listiny. Obecní úřad opatřil kandidátní listiny pořadovým číslem a pořadí kandidátních listin určil losem. Pokud se kandidát vzdal kandidatury, zemřel, ztratil volitelnost nebo byl škrtnut, tak dle § 22, mohl zmocněnec volební strany doplnit kandidátní listinu jmenováním jiného kandidáta, ale nejdéle desátý den před volbou. Po konečné úpravě kandidátních listin, nejméně však osm dnů před volbou, nebylo dovoleno, aby na kandidátních listinách byly prováděny změny.

Voličské seznamy se předkládaly k nahlédnutí nejméně 8 dní před dnem voleb. V obcích, v nichž se volba konala podle zásady poměrného zastoupení, mohli zmocněnci volebních stran předložit u obecního úřadu společné prohlášení, že kandidátní listiny navzájem sdružují. V obcích, kde byla přihlášena jen jedna kandidátní listina, nebo kde několika stranami dohromady bylo navrženo pouze tolik kandidátů, kolik má být voleno členů zastupitelstva, prohlásila místní komise bez volby za zvolené všechny kandidáty, kteří byli navrženi.

Volby do obecního zastupitelstva se konaly v neděli od 8. hodiny ranní, v označených volebních místnostech, ve volebních obvodech s více než 1000 voliči, se konaly ve více místnostech.

V den před volbou od 21. hodiny a v den volby až do uzavření volební místnosti bylo zakázáno v obci prodávat, čepovat nebo podávat alkohol.

Při samotném hlasování mohl volič odevzdat hlasovací lístek nezměněný, nebo mohl hlasovat jen pro jednoho kandidáta tím, že zaškrtnl číslici pořadí kandidáta. V obou případech se pak počítal odevzdaný hlasovací lístek do počtu hlasů odevzdaných volební straně označené na lístku. I v případě, že bylo vyznačení hlasu provedeno neúplně, byl hlas pro kandidáta platně odevzdán. Voliči mohli preferenčními hlasy měnit pořadí kandidátů na lístku. Volič pak vložil lístek do obálky a vhodil do urny.

Výsledky voleb byly zveřejňovány vyhláškou a námitky proti volbě mohli podat voliči ve lhůtě osmi po vyhlášení výsledku volby písemně u obecního úřadu.

2.4 **Zákon č. 663/1919 Sb. ze dne 19. prosince 1919, o stálých seznamech voličských**

Dne 19. prosince 1919 byl vydán zákon č. 663/1919 Sb. ze dne 19. prosince 1919, o stálých seznamech voličských.

V každé obci se dle tohoto zákona zřídily stálé seznamy voličské, do kterých byli zapsáni všichni státní občané Československé republiky, bez rozdílu pohlaví, kteří v den sestavení seznamů překročili 21. rok věku, měli bydliště v obci aspoň tři měsíce, a kteří nebyli podle § 3 tohoto zákona výslovně vyloučeni.

„§ 3

Vyloučení ze zápisu jsou:

1. *kdož pravoplatným výrokem soudním zbaveni byli práva volně nakládati svým majetkem;*
2. *kdož upadli v konkurs, pokud řízení konkursní trvá, jakož i ti, na jejich žádost se provádí řízení vyrovnávací, pokud nebylo prohlášeno za skončené;*
3. *kdož pravoplatným rozsudkem soudu trestního odsouzeni byli pro takový trestný čin, pro který podle platných ustanovení nastává ztráta volebního práva do obcí. Při přečinech cís. nař. ze dne 12. října 1914, č. 275 ř. z., o lichvě, nastává ztráta volebního práva již při prvním odsouzení;*
4. *kdož jsou v donucovací pracovně.*⁷⁴

Každý občan mohl být zapsán pouze v jedné obci, pokud měl několik bydlišť, mohl se rozhodnout, ve které obci chce být zapsán do voličských seznamů. Vojáci byly zařazeni do seznamů obce, ve které bydleli před nástupem do vojenské služby.

⁷⁴ § 3 Zákon č. 663/1919 Sb.z.a n., o stálých seznamech voličských. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6nrwgmhazrrfuya>

Voličské seznamy sestavovala a vedla ve stálé patrnosti místní volební komise, která se zřizovala pro každý volební obvod. Skládala se ze starosty obce nebo jeho zástupce jím jmenovaného, jako předsedy a ze čtyř až osmi přísedících.⁷⁵

Obce, které neměly více než 5000 obyvatelů tvořily jeden volební obvod a sestavoval se v nich jeden voličský seznam. Obce s více než 5000 obyvateli rozdělil politický úřad dohlédací na několik volebních obvodů a pro každý se sestavil zvláštní seznam voličský. Voliči v seznamech byli vyznačeni příjmením, jménem, dnem a rokem narození a zaměstnáním. Seznamy se vyhotovovaly ve čtyřech stejnopisech obecním úřadem. Starosta obce zaslal před sestavením jeden stejnopis politickému úřadu dohlédacímu, u kterého byla pro dotčenou obec zřízena reklamační komise a další tři stejnopisy poskytl k veřejnému nahlédnutí. Do seznamů měl každý právo nahlížet a pořizovat si z nich opisy a výpisy. Voličské seznamy byly sestavovány těsně před volbami a zajistila se tak možnost volit pro všechny občany, kterým to volební řád umožňoval.⁷⁶

Zákon byl novelizován zákonem č.44/1920 Sb.z.a n., ze dne 23. ledna 1920.

⁷⁵ Zákon č.663/1919 Sb.z.a n., o stálých seznamech voličských. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6nrwgmhazrrfuya>

⁷⁶ Zákon č.663/1919 Sb.z.a n., o stálých seznamech voličských. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6nrwgmhazrrfuya>

3 VOLBY V PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICE

3.1 Volby prezidentské

Prezidentské volby v první Československé republice proběhly celkem pětkrát. První prezident samostatného Československa byl zvolen v roce 1918, další prezidentské volby pak proběhly v letech 1920, 1927, 1934 a 1935.

3.1.1 Volba prezidenta 14. listopadu 1918

Volba prezidenta Československa proběhla dne 14. listopadu 1918 na prvním zasedání revolučního Národního shromáždění v Thunovském paláci na pražské Malé Straně. Předseda Národního shromáždění, František Tomášek vyzval poslance: *„A abychom doplnili všechno to, pak prosím vás, abyste prvním prezidentem československé republiky zvolili Tomáše Masaryka.“*⁷⁷ *„Také tato věc byla tak hotova, že stačil potlesk a volání slávy, aby prohlásil Masaryka za zvolena.“*⁷⁸

Tomáš Garrigue Masaryk byl ve své nepřítomnosti zvolen aklamací prvním Československým prezidentem. Ustavující schůze Národního shromáždění se účastnilo celkem 256 poslanců. Schůzi předsedal dr. Karel Kramář, politik měšťanský, který ve svém úvodním projevu neopomenul přivítat zástupce Slováků.⁷⁹

Historická schůze v pražské Sněmovní ulici začala v 11 hodin 40 minut.

Začátek byl naplánován tak, aby se v okamžiku vyhlášení výsledků volby rozezněly po celé Praze zvony. Problém byl v tom, že vlak ze Slovenska měl zpoždění,

⁷⁷ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu I.* [cit. 10.2.2021] Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2. str. 173

⁷⁸ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu I.* [cit. 10.2.2021] Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2. str.173

⁷⁹ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu I.* Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2. str. 177

takže volby se nezúčastnili Slováci, proto někteří právníci považují volbu za neplatnou, nebo minimálně za neuctivou vůči Slovákům.⁸⁰

V době konání volby byl Masaryk ve Spojených státech. V době Masarykovy nepřítomnosti převzala prezidentské funkce nově zvolená vláda, jíž předsedal Karel Kramář.⁸¹ Do Prahy Masaryk dorazil až 21. prosince 1918. Prezidentský slib složil do rukou předsedy Národního shromáždění Františka Tomáška.

3.1.2 Volba prezidenta 27. května 1920

Druhá volba proběhla po řádných parlamentních volbách, dne 27. května 1920. Proti Masarykovi se postavila fronta největší menšiny, a to německé, která nepokládala Československo za svoji vlast. Na požadavky českých Němců odtrhnout velká nejen pohraniční území od ČSR reagoval Edvard Beneš návrhem nárokovat si část Vídně s českou a slovenskou menšinou. Tomáš Garrigue Masaryk byl nakonec zvolen.⁸²

3.1.3 Volba prezidenta 27. května 1927

Třetí volba proběhla dne 27. května 1927. Tomáš Masaryk chtěl do funkce prosadit Edvarda Beneše, ale toto se ukázalo jako neprůchodné, proto se o 77letém prezidentovi začalo hovořit jako o muži plném síly a elánu. Masaryk chtěl být silným reprezentantem státu, proto trval na tom, že musí být zvolen všemi stranami, které budou poté zastoupeny ve vládě.⁸³

⁸⁰ HVÍŽDALA Karel. *TGM a nedůstojná tradice volby prezidenta*. Český rozhlas, online. © 1997-2021 Český rozhlas. 14. 9. 2017. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/karel-hvizdala-tgm-a-nedustojna-tradice-volby-prezidenta-6506862>

⁸¹ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu I*. Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2. str. 174

⁸² HVÍŽDALA Karel. *TGM a nedůstojná tradice volby prezidenta*. Český rozhlas, online. © 1997-2021 Český rozhlas. 14. 9. 2017. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/karel-hvizdala-tgm-a-nedustojna-tradice-volby-prezidenta-6506862>

⁸³ HVÍŽDALA Karel. *TGM a nedůstojná tradice volby prezidenta*. Český rozhlas, online. © 1997-2021 Český rozhlas. 14. 9. 2017. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/karel-hvizdala-tgm-a-nedustojna-tradice-volby-prezidenta-6506862>

Masaryk byl opět zvolen, ale tzv. bílými lístky se proti němu vyslovili němečtí nacionalisté a dvě vládní strany: Kramářovi národní demokraté a Hlinkova slovenská strana ľudová. Někteří Rusíni požadovali autonomii pro Podkarpatskou Rus, jak bylo stanoveno v mírové smlouvě ze St. Germain.⁸⁴

3.1.4 Volba prezidenta 24. května 1934

Další volba dne 24. května 1934 byla manifestační kvůli fašistickému ohrožení. Tomáš Masaryk získal 73 procent hlasů. To už byl ale prezident po mrtvici a téměř slepý, po roce abdikoval. Na úřední listiny se už nepodepisoval, pouze se dávalo razítko a na veřejnosti se objevoval jen v autě nebo v kočáře.⁸⁵

3.1.5 Volba prezidenta 18. prosince 1935

Dne 18. prosince 1935 proběhla volba prezidenta republiky. Volby se konaly ve Vladislavském sále na Pražském hradě. Voleb se zúčastnilo 292 poslanců (ze 300) a 144 senátorů (ze 160). Další 4 volitelé přibyli před volebním aktem. Svůj hlas pro Beneše odevzdalo 340 volitelů. Volitelé převážně z řad henleinovců odevzdali 76 bílých lístků. Benešův protikandidát, který z prezidentské volby odstoupil den předem, obdržel 24 hlasů. Prezidentem republiky byl zvolen Eduard Beneš. Prezident vykonával svůj úřad do 5. října 1938, po přijetí Mnichovské dohody na svůj úřad abdikoval.⁸⁶

3.2 Volby parlamentní

Parlamentní volby se v období první Československé republiky konaly čtyřikrát, a to v letech 1920, 1925, 1929 a 1935.

⁸⁴ HVÍŽDALA Karel. *TGM a nedůstojná tradice volby prezidenta*. Český rozhlas, online. © 1997-2021 Český rozhlas. 14. 9. 2017. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/karel-hvizdala-tgm-a-nedustojna-tradice-volby-prezidenta-6506862>

⁸⁵ HVÍŽDALA Karel. *TGM a nedůstojná tradice volby prezidenta*. Český rozhlas, online. © 1997-2021 Český rozhlas. 14. 9. 2017. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/karel-hvizdala-tgm-a-nedustojna-tradice-volby-prezidenta-6506862>

⁸⁶ JANEČKOVÁ, Bronislava. *Volba a prezidentský slib Edvarda Beneše roku 1935*. Český rozhlas. 1. 11. 2010. [online] © 1997-2021 Český rozhlas. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/volba-a-prezidentsky-slib-edvarda-benese-roku-1935-7985143>

3.2.1 Volby 1920

První volby do parlamentu Československé republiky se konaly v dubnu roku 1920, do poslanecké sněmovny se odehrály v neděli 18. dubna 1920 a volby do senátu proběhly 25. dubna 1920. Byly to první volby do po vzniku Československa a byly to první parlamentní volby, ve kterých měly volbní právo ženy a zároveň šlo o první volby jichž se mohly účastnit příslušníci menšin.

Rakousko-uherský většinový volební systém byl nahrazen poměrným systémem, tudíž mohly kandidovat menší stavovské, etnické a ideologické formace. Volby se nekonaly na územích, kde se teprve měl konat plebiscit o připojení k Československu, (Vitorazsko, Valticko, Těšínsko a území na Oravě a Spiši). Kvůli bezpečnostní situaci se nekonaly na Podkarpatské Rusi, zde proběhly až v březnu 1924.⁸⁷

Vítězem voleb se stala československá sociální demokracie (v českých zemích 33,4 % hlasů etnicky českých voličů, na Slovensku přes půl milionů hlasů a výhra nad katolickou Slovenskou ľudovou stranou) a Československá strana socialistická. Do parlamentu se dostala i menší levicová formace Socialistická strana československého lidu pracujících, zakladatele František Modráček. Socialisté celkem získaly 50,57 % hlasů etnicky českých a slovenských voličů. Mezi občanskými stranami se udržely agrárníci. Nevýrazné výsledky si připsala Československá národní demokracie a jen skromný přírůstek hlasů ve srovnání s komunálními volbami roku 1919 zaznamenali lidovci. Německá sociální demokracie získala 43,5 % jejich hlasů a v českých zemích se stala po československé sociální demokracii druhou nejsilnější stranou. Výrazný nárůst zaznamenal také Německý svaz zemědělců jako platforma německého agrárního hnutí.⁸⁸

Dekretem prezidenta republiky z 16. října 1925 byly předčasně rozpuštěny obě komory Národního shromáždění.

⁸⁷ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky, Díl 1. Vznik, budování a zlatá léta republiky* (1918-1929). Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6. str. 123-124.

⁸⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky, Díl 1. Vznik, budování a zlatá léta republiky* (1918-1929). Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6. str. 125-126

3.2.2 Volby 1925

Další volby se konaly společně pro obě komory dne 15. listopadu 1925, poprvé v jeden den na celém území republiky na základě novely volebního zákona, která měnila některé volební obvody, způsoby přidělování mandátů ve 2. skrutiniu, okolnosti vedoucí ke ztrátě mandátu a některé finanční záležitosti, týkající se stran, které nedosáhly tzv. volebního čísla.⁸⁹

Předseda vlády Antonín Švehla řekl: „*Přes 90 % občanstva zúčastnilo se volebního aktu, jistě výkon, který svědčí o velké kulturní vyspělosti. Občanstvo naše hlasovalo nikoli proto, aby provedlo demonstraci, nýbrž aby jasně řeklo, že od zvolených poslanců a senátorů žádá pozitivní práci v Parlamentě. Po této stránce jsou vykonané volby výmluvným svědectvím reálného smýšlení našeho lidu, stejně jako jsou výmluvným dokladem dobrých výsledků práce konzolidační a důkazem vzorného klidu a pořádku ve státě.*“⁹⁰

Ve volbách bylo zvoleno 300 poslanců a 150 senátorů Národního shromáždění. Předsedou Poslanecké sněmovny byl zvolen Jan Malypetr a předsedou Senátu byl až v roce 1926 zvolen Václav Klofáč. Vítězem voleb se stali agráři, komunisté pak skončili druzí. Posílily i sociálně demokratické strany (československá sociální demokracie i Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR). Úspěchem byly volby i pro katolické strany. Oslabení znamenaly volby pro nacionalisty.⁹¹

Druhé volební období bylo opět zkráceno a volby do Poslanecké sněmovny i do Senátu byly vypsány na 27. října 1929.

⁸⁹ Z historie Senátu ČSR. Senát Parlamentu ČR, [online]. Copyright (c) 2021 Senát PČR. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/senat1r/

⁹⁰ Z historie Senátu ČSR. Senát Parlamentu ČR, [online] [cit. 10.2.2021]. Copyright (c) 2021 Senát PČR. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/senat1r/

⁹¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky, Díl 1. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6. str. 376-380.

3.2.3 Volby 1929

Třetí volby do Národního shromáždění se konaly 27. října 1929. V těchto volbách nevolili aktivní příslušníci armády a četnictva, kteří pozbyli volebního práva podle zákona č. 56 z roku 1927.⁹²

Téměř celé toto volební období bylo poznamenáno světovou hospodářskou krizí, která se značně projevila i v tehdy relativně hospodářsky silném Československu. V důsledku toho obě komory schválily mj. mimořádné zmocňovací zákony, umožňující vládě vydávat nařízení ekonomické povahy bez nutnosti schvalování zákona. Sílicí nacionalistické tendence ze strany německých, pravicových slovenských a maďarských stran a hnutí vyvolaly nutnost zpřísnění některých zákonů, především zákona na ochranu republiky, zákona o mimořádných opatřeních a zákona o tisku a vydání zákonů nových, jakým byl např. zákon o stíhání protistátní činnosti státních zaměstnanců nebo zákon o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran. Tyto zákony se projednávaly v obou komorách v krátké časové posloupnosti; např. zákon o mimořádné moci nařizovací byl na programu sněmovny 8. června 1933, v Senátu již o den později.⁹³

Prezident republiky proto na návrh předsedy vlády J. Malypetra 17. dubna 1935 rozpustil dva roky před koncem volebního období Poslaneckou sněmovnu a ve stejný den i Senát. Další volby se konaly 19. května 1935 podle zákonných úprav z dubna roku 1935. Úpravy se týkaly především přidělování mandátů v druhém a třetím skrutiniu.⁹⁴

⁹² *Z historie Senátu ČSR*. Senát Parlamentu ČR, [online]. Copyright (c) 2021 Senát PČR. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/senat1r/

⁹³ *Z historie Senátu ČSR*. Senát Parlamentu ČR, [online]. Copyright (c) 2021 Senát PČR. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/senat1r/

⁹⁴ *Z historie Senátu ČSR*. Senát Parlamentu ČR, [online]. Copyright (c) 2021 Senát PČR. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/senat1r/

3.2.4 Volby 1935

Poslední parlamentní volby v období první republiky se konaly v roce 1935. Do Poslanecké sněmovny kandidovalo 16 stran, do Senátu 15 stran. Voleb se zúčastnilo přes 93 % voličů, tedy více než při volbách minulých.⁹⁵

Celostátním vítězem voleb do dolní i horní komory se stala Sudetoněmecká strana, druhá v pořadí Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (agrárníci). Kvůli systému skrutinií a přerozdělování mandátů a rovněž kvůli jiné váze voličského hlasu v jednotlivých nejvíce mandátů získali agrárníci. V českých zemích bylo vítězství Sudetoněmecké strany ještě výraznější a celostátní výsledky agrárníků tak do značné míry závisely na jejich dobrém výsledku ve východních zemích Československa. V českých zemích Sudetoněmecká strana získala hlasy cca 60 % etnicky německých voličů, zatímco zbylé tři umírněné německé strany a Komunistická strana Československa 40 %. Neúspěchem volby skončily pro dvě etnicky české nacionalistické formace - Národní sjednocení a Národní obec fašistická. Průměrných výsledků dosáhly obě socialistické koaliční strany (sociální demokraté a Československá strana národně socialistická).⁹⁶

Volbě předsednictev obou komor předcházela dohoda dvou nejsilnějších českých, resp. československých stran. Předsedou Sněmovny byl tak zvolen na ustavující schůzi 18. června 1935 republikán Bohumír Bradáč, předsedou Senátu sociální demokrat JUDr. František Soukup. Obdržel 96 hlasů ze 145, 39 hlasovacích lístků bylo odevzdáno prázdných, protože žádná strana nepostavila protikandidáta. Pro Dr. Soukupa nehlasovali především senátoři sudetoněmečtí.⁹⁷

Národní shromáždění řešilo především otázky související s pokračováním hospodářské krize, přijímalo opatření proti pokusům o narušení jednoty státu, zabývalo se otázkami

⁹⁵ Z historie Senátu ČSR. Senát Parlamentu ČR, [online]. Copyright (c) 2021 Senát PČR. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/senat1r/

⁹⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky, Díl 2. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-031-4. str. 491-496

⁹⁷ Z historie Senátu ČSR. Senát Parlamentu ČR, [online]. Copyright (c) 2021 Senát PČR. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/senat1r/

národnostními, které se stávaly stále ožehavějšími, intenzivně se zabývalo i obranou státu a nebezpečím, které hrozilo Československu zvenku i zevnitř.⁹⁸

3.3 Volby do zemských zastupitelstev v roce 1928

Zemské volby 1928 byly první zemské volby v Československu. Volby se uskutečnily na základě zákona o organizaci politické správy, který rušil dosavadní župní zřízení a vytvořil čtyři samosprávné země. Volby se konaly dne 2. prosince 1928.

Vítězem voleb se stala Československá strana národně-socialistická, druhá Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu a třetí Komunistická strana Československa. Ztráty ve volbách postihly Československou stranu lidovou, Hlinkovu slovenskou stranu lidovou a také Německou křesťansko sociální stranu lidovou. Právice celostátně zvítězila nad levicí.

3.4 Obecní volby v roce 1919

Obecní volby 1919 byly volby do zastupitelstev obcí konané dne 15. června 1919. Byly to první obecní volby po vzniku Československé republiky. Konaly se jen v Čechách, na Moravě a v části Slezska. Nevolilo se na územích, jejichž příslušnost k československému státu ještě nebyla ujasněna (Vitorazsko, Hlučínsko, Valticko a část Těšínska), volby nebyly organizovány ani na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Výsledkem voleb bylo výrazné vítězství levice. V případě etnicky českých voličů získala nejvíce hlasů Československá sociálně demokratická strana dělnická, následovali Československá strana socialistická, agrárníci, lidovci a Československá národní demokracie.

⁹⁸ *Z historie Senátu ČSR*. Senát Parlamentu ČR, [online]. Copyright (c) 2021 Senát PČR. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/senat1r/

4 VOLEBNÍ SOUD

4.1 Vznik volebního soudu

Existence volebního soudu je zakotvena v ustanovení §19 Ústavy z roku 1920:

„§ 19

*(1) O platnosti voleb do sněmovny poslanecké i do senátu rozhoduje volební soud.*⁹⁹

Volební soud byl zřízen podle anglického vzoru a právně zakotven v zákonu č. 125/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, o volebním soudě, který byl třikrát novelizován.¹⁰⁰ Byl speciálně zřízen pro soudní kontrolu voleb.

4.1.1 Organizace volebního soudu

Volební soud byl nezávislý na zákonodárném sboru. Byl připojen k instituci Nejvyššího správního soudu. V čele volebního soudu stál prezident Nejvyššího správního soudu. Členy volebního soudu tvořilo 12 přísedících (funkce byla neslučitelná s funkcí člena Národního shromáždění a zastupitelstev) a referenti přidělení z právníků Nejvyššího správního soudu.¹⁰¹

Volební soud rozhodoval v senátech, anebo v plenární schůzi.

Složení senátu bylo:

prezident (senátní prezident) jako předseda,

⁹⁹ § 19 Zákon č. 121/1920 Sb.z.a n., Ústavní listina z roku 1920. [cit. 12. 2. 2021] Dostupné z:

https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

¹⁰⁰ SCHELLE, Karel, BÍLÝ, JIŘÍ. *Dějiny českého soudnictví*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-959-6., str. 469

¹⁰¹ SCHELLE, Karel, BÍLÝ, JIŘÍ. *Dějiny českého soudnictví*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-959-6., str. 469

tří přísedící a stálý referent, (ten byl jmenovaný prezidentem soudu pro dotčený senát).
Plenární schůze rozhodovala v neveřejném líčení a mohla se usnést:

1. na písemném napomenutí,
2. na peněžité pokutě do 10 000 Kč,
3. na návrhu o zbavení členství ve volebním soudu, o němž rozhodovala Poslanecká sněmovna.¹⁰²

4.1.2 Působnost volebního soudu

Volební soud

1. rozhodoval o stížnostech do výsledků reklamačního řízení provedeného podle zákona o stálých seznamech voličských ze dne 19. prosince 1919, čís. 663 Sb.;
2. zkoumal a ověřoval volby členů Národního shromáždění a župních zastupitelstev;
3. rozhodoval o stížnostech do voleb do Národního shromáždění, župních zastupitelstev, župních výborů a komisí;
4. rozhodoval v případech § 13 zákona o Volebním soudu o ztrátě mandátu;
5. rozhodoval podle zákona č. 144/1924 Sb. ze dne 18. června 1924, o tom, zda u určitého člena Národního shromáždění nastal případ neslučitelnosti.¹⁰³

Rozhodovací pravomoc Nejvyššího správního soudu v otázkách volebních sporů byla zákonem zcela vyloučena.¹⁰⁴

¹⁰² SCHELLE, Karel, BÍLÝ, JIŘÍ. *Dějiny českého soudnictví*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-959-6., str. 470

¹⁰³ §8 *Zákon č.125/1920 Sb.z.a n. o volebním soudu*. Dostupné z:
https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1706/1/2/zakon-c-125-1920-sb-o-volebnim-#c_1488

¹⁰⁴ §8 *Zákon č.125/1920 Sb.z.a n. o volebním soudu*. Dostupné z:
<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1706/1/2/zakon-c-125-1920-sb-o-volebnim->

4.1.3 Řízení před volebním soudem

Řízení před Volebním soudem upravují paragrafy 14 – 26 zákona.

Stížnost musela být podána písemně ve lhůtě 14 dnů a být podepsána advokátem.

„§11

Stížnost lze podati:

- a) *do konečného rozhodnutí o námitkách, podaných proti stálým seznamům voličským (§§ 10 a 13 zákona o stálých seznamech voličských);*
- b) *pro nezákonný postup ve volebním řízení;*
- c) *protože zvolený nebyl v čas volby volitelný;*
- d) *protože úřadem byla nezákonně popřena volitelnost zvoleného.*“¹⁰⁵

Šlo-li o provedené volby, neměla odkladného účinku. Stranami zúčastněnými byly osoby, jejichž zápis do voličských seznamů byl předmětem stížnosti, dále ten, kdo vystoupil v administrativním řízení jako strana, dotčené volební skupiny, a ti, jejichž volitelnost se popírá.

Ministerstvo vnitra bylo povinno ve lhůtě, ustanovené volebním soudem, předložit soudu veškeré jednací spisy a mohlo se v téže lhůtě vyslovit o důvodech stížnosti. Opožděné předložení spisů bylo stíháno disciplinárně. Stížnosti, které nevyhovovaly ustanovení § 11, 12 a 15, nebo nebyly podány včas, zamítl volební soud bez veškerého řízení. Pokud volební soud zjistil, že k rozhodnutí je potřeba doplnit spisy, tak jejich doplnění uložil ministerstvu vnitra, případně ještě některému členovi soudu. Náklady tohoto přípravného řízení hradil stát. Po skončení přípravného řízení následovalo veřejné líčení o stížnosti, ke kterému soud pozval ministerstvo vnitra a účastníky. Pokud ve stížnosti dle §11 nebyla výslovně žádost o nařízení líčení, rozhodne soud o stížnosti bez líčení, nejdéle do šesti neděl ode dne podané stížnosti. Stížnosti, podané pro nezákonný postup při volbě (§ 11, písm. b) bylo vyhověno, pokud bylo prokázáno, že nezákonný postup mohl mít vliv na konečný výsledek volby. Volební soud prohlásil v nález, v jaké míře se volba zrušuje a kdo je zvolen na místo toho, jehož volba byla zrušena. Stejně postupoval v nález, kterým zrušil volbu podle § 11, písm. c). Vyhověl-li volební soud stížnosti podané podle § 11, písm. d), prohlásil toho,

¹⁰⁵ §11 Zákon č.125/1920 Sb.z.a n. o volebním soudu. [cit. 12. 2. 2021] Dostupné z:

https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1706/1/2/zakon-c-125-1920-sb-o-volebnim-#c_1488

jehož volitelnost byla neprávem popřena, za zvoleného a zruší volbu toho, který byl prohlášen nezákonně za zvoleného. Jednalo-li se o ztrátu volitelnosti do Národního shromáždění nebo župního zastupitelstva, z důvodu odsouzení pro trestný čin, byl soud vázán pravoplatným rozsudkem trestního soudu. Došel-li soudu návrh předsednictva některé sněmovny, provedl volební soud z úřední moci potřebná šetření. Členovi Národního shromáždění, o kterého šlo, měl možnost se do lhůty, kterou soud stanovil, se vyjádřit. Jednání se účastnil předseda příslušné sněmovny a mohl si přibrat jednoho člena či vybrat za sebe zástupce. Volební soud se mohl v nálezů vyslovit, že částka, o kterou se člen Národního shromáždění obohatil, připadá ve prospěch chudinského fondu jeho domovské obce. Náklady řízení nesl stát. Nález se vykonával soudní exekucí.¹⁰⁶

O usneseních a nálezech volebního soudu, kterými se ověřovaly volby, nebo se rozhodovalo o ztrátě mandátu podle, či kterými se vyřizovaly, podával volební soud příslušnému soudu písemnou zprávu.¹⁰⁷

¹⁰⁶ §14-21d Zákon č.125/1920 Sb.z.a n. o volebním soudu. Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1706/1/2/zakon-c-125-1920-sb-o-volebnim->

¹⁰⁷ §14-21d Zákon č.125/1920 Sb.z.a n. o volebním soudu. Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1706/1/2/zakon-c-125-1920-sb-o-volebnim->

ZÁVĚR

Vznik Československa znamenal vítězství utlačovaného českého a slovenského národa nad Rakousko-Uherskou monarchií. V dějinách prvního Československého státu došlo k vytvoření zastupitelských orgánů, založených na demokratické dělbě moci, uplatňování zásad rovnosti občanů a prosazování lidských práv a svobod.

Recepčním zákonem byl převzat rakousko-uherský právní řád a rakouská a uherská veřejná správa a vytvořen stav právního dualismu. Prozatímní ústava byla přijata jako zákon č.37/1918 Sb.z. a n. o prozatímní ústavě. Ač prozatímní ústava výslovně neřešila formu státního zřízení, tak z ustanovení bylo jasné, že se jedná o republikánskou formu státního zřízení.

Dne 29. února 1920 byla přijata definitivní ústava jako zákon č. 121/1920 Sb.z.a n., která zakotvovala dvoukomorový parlament, jeho systém a organizaci komor upravovaly zákon č.123/1920 Sb.z.a n., řád volení do Poslanecké sněmovny a zákon č.124/1920 Sb.z.a n., o složení a pravomoci senátu.

Ústava zakotvovala volební právo založené na zásadách všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva s uplatněním zásady poměrného zastoupení.

Po vzniku samostatného státu bylo nutno upravit také územně správní uspořádání státu. Nová organizaci veřejné správy měla být zřízena podle župního zákona, který dělil území na jednotlivé župy, ten ale nebyl realizován. Organizační zákon č.125/1927 Sb.z.a n. měl být novelou župního zákona, ale tento zákon namísto žup zpět zaváděl zemské zřízení. Zemská a okresní zastupitelstva byla volena na základě volebního řádu do zemských a okresních zastupitelstev, který byl přijat jako zákon č.126/1927 Sb. z. a n.

V oblasti obecní samosprávy byl přijat zákon č. 75/1919 Sb.z.a n., kterým se vydával řád volení v obcích republiky Československé a zákon č. 76/1919 Sb.z.a n., který novelizoval obecní zřízení a vedle zrušení nefunkčních monarchistických ustanovení sjednocoval obecní samosprávu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Zákon přispíval k demokratizaci obecní samosprávy.

Zákonem č.125/1920 Sb.z.a n. byla zřízena instituce volebního soudu, instituce nezávislé na zákonodárném sboru, připojené k Nejvyššímu správnímu soudu.

RESUME

The establishment of Czechoslovakia meant the victory of the oppressed Czech and Slovak nation over the Austro-Hungarian monarchy. In the history of the first Czechoslovak state, representative bodies were created, based on the democratic division of power, the application of the principles of equality of citizens and the promotion of human rights and freedoms.

The Reception Act took over the Austro-Hungarian legal order and the Austrian and Hungarian public administration and created a state of legal dualism. The provisional constitution was adopted as Act No. 37/1918 Coll. and n. Although the provisional constitution did not explicitly address the form of state establishment, it was clear from the provisions that it was a republican form of state.

On February 29, 1920, the Constitution was adopted as Act No. 121/1920 Coll., which enshrined a bicameral parliament, the system and organization of chambers were regulated by Act No. 123/1920 Coll. and No. 124/1920 Coll.

The Constitution enshrined the right to vote based on the principles of universal, equal, direct and secret voting rights, applying the principle of proportional representation.

After the establishment of an independent state, it was also necessary to adjust the territorial administrative organization of the state. The new public administration organization was to be established in accordance with the county law, which divided the territory into individual counties, but it was not implemented. Organizational Act No. 125/1927 Coll., Et al., was supposed to be an amendment to the county law, but this law introduced the provincial establishment instead of counties. The provincial and district councils were elected on the basis of the Electoral Rules to the provincial and district councils, which was adopted as Act No. 126/1927 Coll. z. a n.

In the area of municipal self-government, Act No. 75/1919 Coll. united municipal self-government in Bohemia, Moravia and Silesia. The law contributed to the democratization of municipal self-government.

The institution of the electoral court was established, as institution independent of the legislature, attached to the Supreme Administrative Court.

Seznam literatury:

ADAMOVIÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české. Právo*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2.

ADAMOVIÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české. Stát*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2.

BAXA, Bohumil. *O vládě parlamentní*. Praha: Státní nakladatelství v Praze, 1921.

GRÓNSKÝ, JÁN, HŘEBEJK, Jiří. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa I. (1918 – 1945)*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0878-2.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky, Díl 1. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky, Díl 2. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-031-4

kol. aut.: *Československé dějiny v datech*. Praha: Svoboda, 1987. ISBN 80-7239-178-X.

LIŠKA, Vladimír. *Otazníky české historie*. Praha: Nakladatelství Malý princ, 2013. ISBN 978-80-87754-07-8.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.

PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu I*. Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2.

PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu II*. Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2.

PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu III*. Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2.

PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu IV*. Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2.

PROROK, Vladimír, LISA Aleš. *Politologie*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-31-7.

SCHELLE, Karel, BÍLÝ Jiří. *Dějiny českého soudnictví*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-959-6.

Statistická příručka republiky Československé. čís. II. Praha, 1925.

URBAN, Otto. *České a československé dějiny do roku 1918*. 2. vyd., ed. č. 6. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2000. ISBN 80-902261-5-9.

URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982. ISBN 25-123-82.

Seznam právních předpisů:

- *Prozatímní ústava Československé republiky č. 37/1918 Sb.z.a n.*
- *Ústavní listina Československé republiky č. 121/1920 Sb.z.a n.*
- *Zákon č.75/1919 Sb.z.a n., kterým se vydává řád volení v obcích republiky Československé.*
- *Zákon č.126/1927 Sb.z.a n., volební řád zemských a okresních zastupitelstev.*
- *Zákon č.123/1920 Sb.z.a n., řád volení do poslanecké sněmovny.*
- *Zákon č.124/1920 Sb.z a n., o složení a pravomoci senátu.*
- *Zákon č.125/1927 Sb.z.a n., o organizaci politické správy.*
- *Zákon č.125/1920 Sb.z.a n. o volebním soudu.*
- *Zákon č.126/1927 Sb.z.a n., volební řád zemských a okresních zastupitelstev.*
- *Zákon č.126/1920 Sb.z.a n., o zřízení župních a okresních úřadů.*
- *Zákon č.161/1920 Sb.z.a n., o volbě prezidenta republiky.*
- *Zákon č.325/1920 Sb.z.a n., o jednacím řádu poslanecké sněmovny.*
- *Zákon č.326/1920 Sb.z.a n. o jednacím řádu senátu.*
- *Zákon č.330/1920 Sb.z.a n., o volbách župních zastupitelstev a okresních úřadů.*
- *Zákon č. 18/1862 ř.z., obecní zákon.*
- *Zákon č.663/1919 Sb.z.a n., o stálých seznamech voličských.*

Seznam internetových zdrojů:

HVÍŽĎALA Karel. *TGM a nedůstojná tradice volby prezidenta*. Český rozhlas, [online]. © 1997-2021 Český rozhlas. 14. 9. 2017. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/karel-hvizdala-tgm-a-nedustojna-tradice-volby-prezidenta-6506862>

JANEČKOVÁ, Bronislava. *Volba a prezidentský slib Edvarda Beneše roku 1935*. český rozhlas. 1. 11. 2010. [online] © 1997-2021 Český rozhlas . Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/volba-a-prezidentsky-slib-edvarda-benese-roku-1935-7985143>.

SCHELLE Karel. *Národní a demokratická revoluce v roce 1918 a recepce právního řádu*. Sborník Dny práva 2012. Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika, 2012. [cit. 10.2.2021] Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/revoluce/SchelleKarel.pdf

Z historie Senátu ČSR. Senát Parlamentu ČR, [online]. Copyright (c) 2021 Senát PČR. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/senat1r/